

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2022

Anne-Marie Votočková

Univerzita Pardubice

Fakulta filozofická

**Recepce literárních děl Magdy Szabó v kontextu české
literární kultury**

Anne-Marie Votočková

Bakalářská práce

2022

Prohlášení

Prohlašuji:

Práci s názvem Recepce literárních děl Magdy Szabó v kontextu české literární kultury jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v této práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnici Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Pardubice.

V Pardubicích dne 31. 3. 2022

Anne-Marie Votočková

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Anne-Marie Votočková**
Osobní číslo: **H19229**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obor: **Historicko-literární studia**
Téma práce: **Recepce vybraného světového literárního díla v českém prostředí**
Zadávající katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Zásady pro vypracování

Práce mapující vztah české literární kultury k vybranému světovému literárnímu dílu a jeho proměny zahrnuje v závislosti na povaze výběru především recepci nakladatelskou, mediální, kritickou a uměleckou. Metodologie viz ČERNÝ, Václav. *Úvod do literární historie*. Praha, 1993. ISBN 80-04-26004-7. S. 53-58.

Rozsah pracovní zprávy:

Rozsah grafických prací:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

ČERNÝ, Václav. *Úvod do literární historie: texty seminářů v zimním semestru 1969/1970 na katedře literatury srovnávací a obecné filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 96 s. ISBN 80-04-26004-7.

KRÁLÍKOVÁ, Andrea. *Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. 251 stran. ISBN 978-80-87855-25-6 . prameny a literatura v závislosti na výběru díla

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Marta Pató, Ph.D.

Katedra literární kultury a slavistiky

Datum zadání bakalářské práce: **1. března 2021**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2022**

práce:

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.

v.r. děkan

V Pardubicích dne 30. listopadu 2021

PhDr. Miroslav Kouba, Ph.D.

v.r. vedoucí katedry

Poděkování

Mé poděkování patří Mgr. Martě Pató, PhD. za odborné vedení, cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování bakalářské práce věnovala.

ANOTACE

Bakalářská práce se zabývá recepcí dvanácti próz Magdy Szabó v české literární kultuře. Část práce je věnována paratextům, knižním a internetovým zdrojům a jejich vlivu na recepci díla. Dále práce mapuje život autorky v paratextech, historický kontext překladů a nakladatelství spojených s prózami Magdy Szabó a následně ukazuje recepci jejích děl na základě časopiseckých článků a informací od jednotlivých nakladatelství.

KLÍČOVÁ SLOVA

Magda Szabó, recepce literárních děl, kulturní transfer, literární kultura, česká literární kultura, paratexty, nakladatelství a překladatelství

TITLE

Reception of Magda Szabó's literary works in the context of Czech literary culture

ABSTRACT

The bachelor's thesis deals with the reception of twelve prose pieces of Magda Szabó in Czech literary culture. Part of the work is devoted to paratexts, book and internet resources and their influence on the reception of the works. Furthermore, the work charts the author's life in paratexts, the historical context of translation and publishing houses associated with the prose of Magda Szabó, and subsequently shows the reception of her works based on journal articles and informations given by individual publishers.

KEY WORDS

Magda Szabó, reception of literary works, cultural transfer, literary culture, Czech literary culture, paratexts, publishers and translation

OBSAH

ÚVOD	1
1 KULTURNÍ TRANSFER A ROLE PARATEXTŮ V LITERATUŘE	3
1.1 Kulturní transfer	3
1.2 Paratexty	4
1.2.1 Obálka, přebal a texty s nimi související.....	5
1.2.2 Předmluva.....	6
1.2.3 Doslov	6
1.3 Paratexty v českých překladech Magdy Szabó.....	6
2 ZPŮSOBY KONTEXTUALIZACE PŘEKladU V PARATEXTECH	9
2.1 Informace na uvedení historického kontextu.....	9
2.2 Biografické informace	10
2.3 Informace o kontextu díla.....	10
2.4 Dohledatelné informace v knižních zdrojích.....	10
2.4.1 Maďarští spisovatelé ve Slovníku světových literárních děl.....	12
2.4.1.1 Zastoupení maďarských spisovatelů.....	12
2.4.1.2 Seznam maďarských spisovatelů ve Slovníku světových literárních děl.....	13
2.4.1.3 Literární kánon	15
2.4.1.4 Literární kánon ve Slovníku světových literárních děl.....	16
2.4.2 Slovník maďarských spisovatelů.....	17
2.4.2.1 Heslo Magdy Szabó ve Slovníku spisovatelů: Maďarsko.....	17
2.5 Dohledatelné informace v internetových zdrojích.....	18
2.5.1 Shrnutí	19
3 BIOGRAFIE MAGDY SZABÓ V TEXTECH ČESKÉ LITERÁRNÍ KULTURY	21
3.1 Důležitost biografických dat.....	21
3.2 Život.....	21
3.2.1 Tvorba.....	22
3.2.2 Ocenění	23
3.3 Shrnutí	23
4 HISTORICKÝ KONTEXT V ČESKOSLOVENSKU	26
4.1 Historie nakladatelství v letech 1948-1989	26
4.1.1 Úvod.....	26
4.1.2 Řízení a funkce nakladatelství a vydavatelství od roku 1948 do roku 1989.....	26
4.1.3 Vydávání knih z exilu	28
4.1.4 Změny po roce 1989.....	29

4.1.5	Nakladatelství, která vydávala díla Magdy Szabó	30
4.1.5.1	Československý spisovatel (Český spisovatel).....	30
4.1.5.2	Odeon.....	30
4.1.5.3	Mladá fronta	31
4.1.5.4	Albatros (Státní nakladatelství dětské knihy).....	31
4.1.5.5	Svoboda	32
4.1.5.6	Academia	32
4.1.5.7	Leda	33
4.1.6	Shrnutí	33
4.2	Historie překladů v letech 1948-1989	34
4.2.1	Úvod.....	34
4.2.2	Překladačská činnost, fungování redakcí, výběr překladatelů a titulů	34
4.2.2.1	Překladačská činnost	34
4.2.2.2	Fungování redakcí a výběr překladatelů.....	34
4.2.2.3	Výběr titulů k překladu a vydání	35
4.2.2.4	Padesátá, šedesátá a sedmdesátá léta a postavení překladatele	36
4.2.2.5	Velká změna po roce 1989	36
4.2.3	Obecné rysy české literární překladačské kultury ve sledovaném období.....	37
4.2.4	Překladačelé knih Magdy Szabó	37
4.2.4.1	Anna Valentová	37
4.2.4.2	Ladislav Hradský	40
4.2.4.3	Vladislav Šimerka.....	43
4.2.4.4	Magda Reinerová.....	45
4.2.4.5	Anna Rossová	46
4.2.5	Shrnutí	48
5	RECEPCE LITERÁRNÍCH DĚL MAGDY SZABÓ MIMO PARATEXTY	50
5.1	Shrnutí	51
ZÁVĚR.....		53
RESUMÉ.....		56
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY		59

ÚVOD

Recepce díla je součástí literární kultury každého věku a slouží jako důležitý nástroj k nastínění literárního prostředí. Díky paratextům, recenzím či časopiseckým článkům lze zjistit přijetí určitého autora a jeho děl čtenáři na daném území.

V bakalářské práci se budeme věnovat recepci literárních děl Magdy Szabó v kontextu české literární kultury, a to speciálně jejím dvanácti přeloženým prózám. Práce se zaměřuje na romány z toho důvodu, že se autorka téměř celý svůj život věnovala prózám a poezií se zabývala jen okrajově na začátku své literární kariéry.

Na začátku této práce se budeme soustředit na kulturní transfer a na roli paratextů v literatuře. Kulturní transfer je důležitou součástí literární kultury a zohledňuje vztah mezi autorem, knihou a čtenářem. Role paratextů v literatuře je často opomíjená a čtenáři se ke čtení paratextů dostávají jen zřídka. Přitom jsou cenným materiálem pro sestavování obrazu literárního prostředí a také fungují jako prostředek k seznámení se s autorem, jeho pohledem na dílo a na okolnosti, které tuto literární tvorbu doprovázely. Naše pozornost bude směřována na jednotlivé typy paratextů, jakými jsou doslovy, poznámky, předmluva, obálky a texty s nimi spojené.

Ve druhé kapitole bude naše práce směřována na bádání v oblasti kontextualizace překladu v paratextech. Rozebereme informace plynoucí z paratextů, a to zejména ohledně historického kontextu, biografie a o kontextu díla. Tyto informace budeme sledovat v dostupných knižních zdrojích, konkrétně ve Slovníku spisovatelů: Maďarsko a ve Slovníku světových literárních děl, a poté budeme zkoumat dostupnost zdrojů v internetovém prostředí.

Ve třetí kapitole budeme cílit na biografii Magdy Szabó v textech české literární kultury. Magda Szabó, autorka oceněná několika literárními cenami, měla hojné zastoupení čtenářů po celém světě a její romány byly překládány i na území Československa. Z důvodu nedostatku zpracovaného materiálu o jejím životě a díle (neexistuje žádná kniha o autorce v českém jazyce) považujeme za důležité její život a tvorbu nastínit s využitím paratextů a dalších odborných textů (Slovník spisovatelů: Maďarsko a Slovník světových literárních děl), a vymodelovat tak autorčinu českou tvář.

Ve čtvrté kapitole této práce budeme věnovat pozornost historickému kontextu překladatelské a nakladatelské činnosti v době vydávání jejích románů. Historický kontext překladů a nakladatelství nám pomůže nastínit recepci již zmíněných próz, a to díky

jednotlivým překladatelům a jejich zpracování doslovů, poznámek a obalových textů v rámci českých nakladatelství a jimi vydávaných románů. Konkrétně budeme sledovat fungování nakladatelství převážně v druhé polovině dvacátého století a následně nahlédneme k vydávání jednotlivých románů v jednotlivých nakladatelstvích (Academia, Albatros, Československý spisovatel, Leda, Mladá fronta, Odeon a Svoboda). U překladatelů budeme také sledovat jejich fungování a překladatelství jako hlavní pracovní činnost. Naše pozornost bude upřena na překladatele děl Magdy Szabó a jejich tvorbu paratextů (Anna Valentová, Ladislav Hradský, Vladislav Šimerka, Magda Reinerová a Anna Rossová).

V poslední kapitole se budeme soustředit na recepci děl Magdy Szabó z hledisek, na která v předchozích kapitolách nebylo nahlíženo, a to především z dostupných dat jednotlivých nakladatelství a okrajově z časopiseckých článků nalezených prostřednictvím Bibliografického katalogu ČSSR a ČSR.

Na závěr bakalářské práce shrneme zjištěné poznatky ze svého bádání na poli recepce díla Magdy Szabó a pokusíme se zohlednit veškeré metody analýzy, které jsme využili.

1 KULTURNÍ TRANSFER A ROLE PARATEXTŮ V LITERATUŘE

1.1 Kulturní transfer

Při tvoření literárního textu vzniká mezi autorem a textem určitý vztah a vytváří komunikační rámec. Autor si pracně vybírá způsob psaní, jazykovou výbavu nebo složení vět při tvorbě jednotlivých postav a narativu textu. V tomto případě je potom komunikační rámec zásadní. Nejen, že díky němu vzniká typologie postav v díle, ale také ovlivňuje prostředí děje a další. Při translaci těchto textů musí být překladatel velmi pečlivý s výběrem slov a sklady vět. Překladatel poté přichází k těžkému úkolu. Musí tvořit fiktivní svět pro čtenáře a zároveň každým slovem volit směr cesty, jakou půjde. To vše podle obrazu překládaného autora. Tímto způsobem přenáší kulturní hodnoty, které se v našem případě ukrývají v literárním díle.

Při překladu vzniká také komunikace textu s textem. Díky tomuto vztahu lze mluvit o recepci textu. O té je možné uvažovat ze dvou hledisek: a to jako o překladu textu do jiného jazyka a jako o rozumění textu v rámci jednoho jazyka.¹ V tomto případě můžeme mluvit o dvou rozdílných textech, které vychází z jednoho díla. Lze tedy brát, že jak originál, tak i překlad jsou svébytnými literárními texty, které můžeme mezi sebou porovnávat. Jak budeme dále upřesňovat, překladatel je přece jen sám o sobě umělec, jenž tvoří vlastní nový text, a tím ovlivňuje kvalitu a vzhled díla, které bude hodnotit literární kultura a na jejichž základě vznikne recepce díla.

K našemu zkoumání jsme si zvolili díla Magdy Szabó překládaná do češtiny od 60. let 20. století. Jedná se o prózy *Staromódní příběh* (vydaný roku 1981), *Dveře* (2011 a 2004), *Přihlížitelé* (1983), *Karneval* (1965 a 1970), *Srnka* (1968), *Socha vzdechů* (1974), *Ostrovní modř* (1968), *Řekněte Žofince...* (1961 a 1972), *Kateřinská ulice* (1974), *Zabijačka* (1963), *Freska* (1961) a román *Narozeniny* vydaný roku 1972. Na základě těchto knih a přiložených paratextů se budeme snažit předložit důkladnou recepci děl Magdy Szabó na pozadí literární kultury Československa.

Přesné znění toho, co je kulturní transfer, slovníky neuvádějí. Z kontextu lze vyjádřit kulturní transfer jako přenašeč určitých kulturních hodnot.

---

¹ KRÁLÍKOVÁ, Andrea. *Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. str. 29. ISBN 978-80-87855-25-6.

Podle Králíkové lze pojmut kulturní transfer z pohledu širšího a užšího. Pro širší pojetí poskytuje oporu teorie přeložitelnosti, jež není omezena pouze na překlad z jednoho cizího jazyka do druhého, ale zahrnuje činnost kódování a dekodování obecně. Jednou z konkrétních realizací užšího pojetí kulturního transferu je translace (překlad), v našem případě překlad literárního textu a textů jej obklopujících a s ním souvisejících.²

1.2 Paratexty

Jedním ze zdrojů informací o autorovi překladové knihy jsou paratexty. V prostředí české literární kultury se nachází zpravidla na záložce přebalu. Na tento problém poukazuje Lenka Müllerová ve své práci *Paratexty a česká literatura*.

Koncept paratextů zpracoval francouzský naratolog Gérard Genette, podle něhož paratexty vystupují jako významná součást knižní komunikace se čtenáři, která určitým způsobem utváří proces recepce daných děl.³ Tyto texty jsou důležité v blízkém vztahu se čtenářem, protože právě ony jsou prvním kontaktem s potenciálním čtenářem/kupujícím.

Podle Lenky Müllerové paratexty zcela organizují komunikaci mezi primárním textem a jeho vnímatelem, zároveň usměrňují čtenářův proces recepce, ale také lákají a vábí recipienta k četbě či koupi knihy vůbec. Tyto texty ale necílí jen na recepci literárního díla u potencialních čtenářů, ale také mohou ukazovat na způsob vnímání daného autora a jeho díla v období, kdy kniha byla vydána. Dávají nám určité informace o autorovi/autorce, stručně nastíněný děj knihy anebo jen jeho úryvek, který má čtenáři nastínit potenciál ukrývající se v hloubi knihy. Analýza těchto textů může poskytnout důležité informace hned několika subjektům (badatelům, čtenářům a dalším). Podle Müllerové tato analýza poskytuje klíč v recepci konkrétního autora, východisko k odhalení dobového vnímání spisovatelova postavení v jeho literárním životě, ale také umožňuje pozorovat stav čtenářských aktivit v konkrétním časovém období.⁴

Paratexty jsou nedílnou součástí knižní komunikace. Mezi její hlavní subjekty patří autoři, mediátoři a čtenáři. Autor píšící své literární dílo a toužící po jeho úspěchu či

---

² KRÁLÍKOVÁ, Andrea. *Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. str. 24. ISBN 978-80-87855-25-6.

³ MÜLLEROVÁ, Lenka. *Paratexty a česká literatura* [online]. [cit. 2022-02-09]. str. 463. Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/sborniky/kongres/%C4%8Cesk%C3%A1%20literatura%20v%20intemedi%C3%A1ln%C3%AD%20perspektiv%C4%9B/038_lenka_mullerova.pdf

⁴ Tamtéž, str. 463

komunikaci se čtenářem. Mediátoři, kteří mají za úkol propagovat dílo cílové skupině čtenářů či ještě docílit toho, aby kniha měla dosah za hranice cílové skupiny. Čtenáři, na jejichž názoru záleží jak autorovi, tak mediátorům. Čtenáři nejsou podmíněni žádnými závazky. Právě na nich se může prokázat kvalita napsané knihy a schopnosti využití komunikačních strategií mediátorů.

V podobě paratextů lze sledovat jejich proměny při různých vydáních, ať už jde o tituly, obálkové texty, předmluvy, doslovy, úvody, komentáře, poznámky, vysvětlivky nebo neverbální texty. Lze rozpoznat změny nakladatele či jeho postoje. Jedná-li se o okolnosti, se kterými danou knihu vydává, jeho vlastenectví či názor, jak a koho by kniha měla oslovit či ovlivnit.

V dnešní době, která je zcela mediálně ovládána, roste hodnota a důležitost sekundárních textů, a tak ovlivňují celou oblast čtenářství a knihosféry. Podle Müllerové se pochopení úlohy paratextů jeví jako jedna z klíčových kompetencí soudobého myšlení o literární kultuře.⁵

1.2.1 Obálka, přebal a texty s nimi související

Jedná se o tzv. peritext neboli text obálky. Obálka patří mezi první aspekty knihy, kterých si potenciální kupující všimne, a tedy může čtenáře ovlivnit jak pozitivně, tak negativně. Důležitý je nejen její vzhled estetický, ale také text, který je na dané obálce umístěn. Jedná se o titul knihy, grafickou stránku, ukázkou textu a krátkou rozpravu o autorovi.

Na knižním trhu můžeme narazit na změny obálky z několika důvodů. Mezi první se může řadit změna nakladatelství, další vydání knihy nebo překlad, který zpravidla vzniká déle než originál. Dalším takovým případem by byla změna obálky po zfilmování dané knihy. Poté se mění marketingová strategie a na potenciálního kupce tak marketing cílí přes známé tváře (herce) hlavních hrdinů z filmového plátna.

Název knihy má důležitou úlohu nejen v marketingové strategii, ale také pro čtenáře samotného. Titulek by měl být v úzkém vztahu s primárním textem knihy. Čtenář by po

---

⁵ MÜLLEROVÁ, Lenka. *Paratexty a česká literatura* [online]. [cit. 2022-02-09]. Dostupné z: https://service.ucl.cas.cz/edicee/images/data/sborniky/kongres/%C4%8Cesk%C3%A1%20literatura%20v%20int%20medi%C3%A1ln%C3%AD%20perspektiv%C4%9B/038_lenka_mullerova.pdf

přečtení knihy měl pochopit její název a zároveň název knihy často napovídá, o čem by primární text mohl být.

Na obálce knihy často nalezneme krátký seznamovací text se spisovatelem. U tohoto textu je ve většině případů přikládána fotografie autora. Čtenář se tímto krátkým textem může alespoň trochu přiblížit ke spisovateli.

Ve většině případů nalezneme na zadní straně přebalu úryvek textu, tzv. ukázkou, která má čtenáře upoutat natolik, že si daný výtisk koupí. Může ale také na krátkém prostoru ukázat, jak autor s textem pracuje a co bychom jako čtenáři od něho mohli očekávat.

1.2.2 Předmluva

Předmluva je text, který stojí před primárním textem knihy. Má jasnou formální úpravu, svá pravidla a plní funkci obecného úvodu. Promlouvá k širokému počtu lidí, a tudíž nemá soukromý charakter.

1.2.3 Doslov

Epilog neboli doslov je text stojící na konci knihy, za primárním textem. Doslov ve většině případů není psán autorem literárního díla, ale především nakladatelem či překladatelem. Může mít podobu komentáře či eseje a zpravidla uzavírá celé dílo.

1.3 Paratexty v českých překladech Magdy Szabó

První překlady Magdy Szabó vznikaly od roku 1961 a spolu s nimi se objevovaly i paratexty, které představily autorku a kontext jejího díla českému čtenáři. Některé její překlady jsou bez doslovu, další mají místo doslovu poznámku (ta je ale obsahově velmi podobná, ne-li stejná jako doslov). V paratextech objevujících se u děl naší autorky nalezneme doslovy, poznámky, informační rámec o autorce na přebalu knih, ukázkou textu nebo jeho přiblížení na přebalech a výjimečně se objevují texty o pár řádcích před začátkem díla (jedná se o citace, úryvky textu či věnování).

Co se týče změn v doslovech od roku 1961 až do roku 2011, kdy vyšla poslední kniha Magdy Szabó, můžeme najít více společných faktorů než těch odlišných. Hlavní rozdíl u doslovů nalezneme, když je autorkou sama spisovatelka. V tomto případě se její představení, zasazení díla do společenských událostí a osobních okolností, které vznik daného díla doprovázely, velmi mění. Autorka je osobní a vypráví čtenáři své soukromé zážitky, což autor doslovu, který autorku neznal, nemůže učinit. Autoři doslovů vždy autorku uvedou,

nějak ji přiblíží čtenáři a zmíní její postavení v české literární kultuře (například počet přeložených děl do češtiny, ocenění či zfilmování nějaké jejího díla), to autorka sama nedělá.

Rozdílný je i jazyk, který se mění na dvou úrovních. První je rozdíl mezi jazykem autorky, který pokračuje v jazyku vyprávěcím, až vřelým ke svým čtenářům, a jazykem autorů doslovu, jenž je odborný. Druhý rozdíl je odlišnost jazyka každého autora doslovu, který se vztahuje k dané osobě a jejím schopnostem.

Další odlišností je výběr informací podaných na konto autorky. Většina z nich se kryje a postupem času a zřejmě přibýváním informací o autorce roste také jejich množství.

Co se týče prolínání informací v jednotlivých doslovech, můžeme si povšimnout nabývání dat v časové linii od roku 1961 až do konce 20. století. Po celou dobu vidíme snahu autorů paratextů přiblížit autorku čtenářům s jediným rozdílem, a to s množstvím informací, s jakým pracovali. Ze začátku překladů do českého literárního prostředí (1961) nebyla Magda Szabó známá a také byla na počátku své kariéry, tudíž nebyly doslovy obsahově bohaté (přestože by právě tyto paratexty měly obsahovat nejvíce informací, aby co nejvíce informovaly nové čtenáře). V průběhu druhé poloviny dvacátého století její české čtenářské publikum rostlo, stejně jako její sláva nejen v Maďarsku, ale i ve světě. Její životní situace, vydané knihy a okolnosti jejich tvorby či její vztah k literatuře pěstovaný od dětství byly stále více prohlubovány. A autoři doslovů, překladatelé a nakladatelství měli stále větší zájem o šíření jejích děl.

Mezi knihami nalezneme také vydání bez doslovů či dalších paratextů. Můžeme se domnívat, že je to z důvodu velkého počtu již vydaných publikací, kdy nakladatelství nepřikládalo váhu napsání doslovu, který již vyšel několikrát, nebo nemělo nové informace, jež by dodalo k již zmíněným. Takový doslov ale čtenáři může říct více než jen detaily o autorce a její tvorbě. Může podat čtenáři nový pohled do hloubi propracování románu a upozornit ho na něco, co sám v knize nenašel.

Struktura jednotlivých doslovů je téměř neměnná. Autor často začíná biografickými detaily autorčina života a její cestou k literatuře. Poté přechází k jejím již vydaným a u nás přeloženým dílům (zde se liší jen kvůli časovým rozdílům – tedy v případě doslovu z roku 1961 se nebude moci autor vracet k již vydaným prózám, pokud je to její první román, a vrátí se jen k její vydané poezii, a naopak román z roku 1983 již pojme její literární dráhu, která čítá něco přes dvacet let atd.). Téměř polovinu doslovů vždy autoři věnují románu, ke kterému

doslov píše. Častým tématem je poté přijetí Magdy Szabó jako prozaičky v českém literárním prostředí.

Doslovy vybrané k této studii se liší jen v málo případech, maximálně přibývají či ubývají informace. Důležitým rozdílem je ale originalita každého autora doslovu v hledání něčeho nového v každém románu, a tak když si přečteme doslovy jednotlivých románů, dostaneme několik pohledů na prózy Magdy Szabó. Anna Valentová shledává v autorčiných prózách překračování hranic platných pro jednotlivce či sociální skupiny, a tím i možné podnícení čtenáře k zamyšlení. Zuzana Adamová sleduje autorčino umění literárně propojit české a maďarské prostředí a díky tomu propojit i strasti a radosti obou těchto zemí a jejich občanů. Petr Rákos si všímá ideálů jejích postav, krásného jazyka a způsobu, jakým Magda Szabó zprostředkovává hluboké lidské nitro. Richard Pražák poukazuje na prolínání vnitřních postojů a myšlenek jednotlivých postav a jejich světů. Anna Rossová povznáší krásu autorčiny lásky k rodnému domovu, která se tolik projevuje v jejích dílech.

Každý z těchto autorů dokazuje, že se Magda Szabó vyvíjela a měnila v době své tvorby, a čím více vydávala nové romány, tím byly propracovanější, čímž získávala větší čtenářské publikum. Díky své originalitě se propracovala do čela maďarské literatury a oslovila mnoho světových koutů. První zlom v četbě této autorky přišel až kolem přelomu 20. a 21. století, kdy její díla tolik nevycházela a autorka na sklonku života příliš nepsala. Kolem jejího posledního vydání roku 2011 se již nedalo pevně mluvit o recepci jejího díla, což ale nemohlo zatajit její slávu ve 20. století.

2 ZPŮSOBY KONTEXTUALIZACE PŘEKLADU V PARATEXTECH

Z paratextů v české literatuře se můžeme dozvědět několik druhů informací. Ve velké většině námi zkoumaných paratextů jsou to především informace o autorovi (jeho vzdělání, praxe v oboru, vývoj autorovy literární identity atd.) – biografická data, informace o stavu společnosti a literární kultuře (historické události týkající se literární kultury, změny v publikování, omezení pro autory – např. cenzura nebo zákaz publikace, atd.) – informace o uvedení historického kontextu a postřehy autorů doslovů k vydání díla (přístupy autora ke zpracování díla, ideály a myšlenky díla, jeho možné interpretace atd.). Všechny typy těchto informací se vzájemně propojují a doplňují. Kdyby nestály u sebe, nepodávaly by plný obraz díla a jeho vzniku, a tak se stávají neodmyslitelnou součástí všech paratextů vydávaných k dílům světových spisovatelů.

2.1 Informace na uvedení historického kontextu

Tyto informace dodávají čtenáři podrobnosti k okolí historického vzniku daného díla. Jednalo by se především o dějiny státu, ve kterém autor píše, literární směr či nastínění literárních trendů v době vzniku díla, okolnosti, které autora dovedly k tématu díla, k postavám nebo ke stavu státu, v němž se daný příběh odehrává. Takovým příkladem by nám mohla posloužit Iréne Némirovsky a její román *Francouzská suita* nebo Jane Austenová a její román *Pýcha a předsudek*. Velmi odlišná díla, ale úplně stejná kontextualizace v jejich vývoji. Oba romány jsou ovlivněny historickými okolnostmi své doby – Francouzská suita se odehrává za nacistické okupace ve Francii a ukazuje osudy lidí v malém francouzském městečku a kniha *Pýcha a předsudek* ukazuje typické společenské aktivity, jejich mravní zákony a vlivy v době 18. a 19. století. Tyto okolnosti se nedotýkají jen prostředí děl, ale také nátlaků na postavy, jejich rozhodnutí nebo situace, do kterých se dostávají. Díky těmto aspektům se do příběhu a postav může vtělit téměř každý čtenář, který něco podobného zažil anebo který se chce o těchto těžkých osudech něco více dozvědět.

U spisovatelky Magdy Szabó mezi tyto informace patří situace v Maďarské lidové republice, a to především kolem revoluce roku 1956, po níž následoval zákaz vydávání jejích děl. Poté by sem spadaly také informace společenské a literárně-kulturní, kde autoři paratextů uváděli, jak se mění její autorská tvář a autorská kariéra, jak se její díla téměř doslovně rozlétla do různých koutů světa a její spisovatelská vášeň oslovila nespočet čtenářů od Maďarska počínaje.

2.2 Biografické informace

Do tohoto typu informací patří životopisná data autorů. Jednalo by se především o datum narození, dětství a dospívání, vzdělání, pracovní zařazení nebo změny v zaměstnání. U Magdy Szabó se tyto informace v paratextech prolínají. Autoři zmiňují rok a místo jejího narození, její dětství ve společnosti rodičů, zájem o literaturu, který v ní rodiče pěstovali již od útlého dětství, dospívání a výběr studijního zaměření, dokončení studií na univerzitě a následně její první práce profesorky a literární růst.

2.3 Informace o kontextu díla

Do této podkategorie řadíme informace, které jsou v paratextech zmiňovány v souvislosti s daným dílem či dalšími již vydanými. Autoři paratextů dílo rozebírají z několika úhlů a často velmi podrobně. Hledají v něm cosi ukrytého, co by mohlo čtenáři uniknout, a chtějí mu to sdělit se vši grácií. Nacházejí krásy a hloubky díla, jako je propojenost dějových linek, propracovanost vnitřních monologů postav, jejich vývoj a ideály. Negativní postavy jsou opravdu ideálem zla a pozitivní postavy jsou naopak ideálem dobra. Nemůžeme nepodotknout opravdovost postav, protože právě zde autorka čerpala ze svých zkušeností a svého osobního života. To vše nacházejí autoři paratextů u Magdy Szabó. Mimo již zmíněné v hloubi textu hledané informace sem lze zařadit také obsah díla, ke kterému se také v paratextech autoři vyjadřují, nebo popis jednotlivých hlavních postav.

2.4 Dohledatelné informace v knižních zdrojích

Ve větším množství případů se objevují především údaje o letech narození a úmrtí, někde ještě objevíme den narození či místo. O rok úmrtí se jedná jen v případech, že kniha byla vydána či přeložena až po autorčině smrti. Vždy je autorka představena v několika bodech, ve kterých jsou zvýrazněny roky jejího působení a převážně léta, v nichž se děly významné události, jako například rok 1956, kdy Magda Szabó přestala publikovat. Tehdejší Maďarská lidová republika byla socialistický stát, a tedy patřila do zemí východního bloku. Do roku 1956 byla Maďarská lidová republika pod nadvládou Rákosiho (Mátýas Rákosi, 1892-1971, byl komunistický politik a předseda vlády v letech 1952-1953)⁶ diktatury, a tak zde samozřejmě platila i cenzura. Rok 1956 je pro Maďarsko velmi důležitý, protože v tomto

---

⁶ PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Uher a Maďarska v datech*. Praha: Libri, 2010, 534 s. : il., portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-7277-391-6.

roce dne 23. října začalo maďarské lidové povstání. Jeho vyvrcholení předcházela řada událostí jako odhalení Stalinových zločinů na 20. sjezdu KSSS (14.-25. února 1953 v Moskvě) nebo znovuzaložení tzv. Petőfiho kroužku a obnovení jeho funkce (diskusní fórum spisovatelů, umělců a studentů). Tento kroužek chtěl prosadit myšlenky 20. sjezdu KSSS i v Maďarsku, a tak kritika stranického vedení nadále vzrůstala. Demonstranti dne 23. října strhli Stalinovu sochu a volali: „*Tohle je naše vlast, Rusové domů!*“ Státní bezpečnost zvolila jako odpověď střelbu do davu z budovy maďarského rozhlasu. Na to se maďarský lid chopil zbraně a z demonstrace vše přerostlo v revoluci proti komunistickému režimu.⁷

Dále zmiňovaným rokem je rok 1958, kdy autorka opět začíná publikovat. Roku 1958 byli popraveni bývalý premiér a ministr obrany, následovala poměrně liberální nadvláda komunismu s možností soukromého sektoru, a tak se mohla Magda Szabó od roku 1959 stát spisovatelkou z povolání.⁸

Když se budeme držet udávání roků, musíme zmínit ještě léta, kdy autorka vydala významné dílo či dílo, které patřilo k jejím literárním začátkům. V tomto případě můžeme mluvit o letech 1947 a 1949, kdy tato maďarská spisovatelka vydala svoje první dvě básnické sbírky, a to *Jehně* (1947) a *Zpět k člověku* (1949).

Autorem paratextu je zpravidla překladatel knihy a popřípadě redaktor nebo externí autor. Výjimečně se setkáme s faktem, že sám autor píše i určité typy paratextu.

U knih námi zkoumaných se velké množství informací uváděných v paratextech prolíná, výjimečně se něčím liší. Hlavní rozdíl se odvíjí od data vydání knihy. Zpravidla je to kvůli aktualizaci informací. Největším případem je datum úmrtí spisovatelky, některé knihy byly vydávány a překládány ještě za autorčina života. Jde například o román *Dveře*, který byl znovu vydán roku 2011 už po úmrtí autorky, a tak se informace o životě spisovatelky liší.

Informace v paratextech lze také sledovat z politických okolností. Například tím, že autorka patřila k zakázaným spisovatelům, překlady jejích knih nalezneme v českém literárním prostředí až po roce 1960. Země východního bloku měly hlídání tisk, a tak i na přebalech knihy mohly vyjít jen určité informace a autorčiny skryté politické názory a tendence mezi tyto informace nepatřily.

---

⁷ PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Uher a Maďarska v datech*. Praha: Libri, 2010, str. 346. : il., portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-7277-391-6.

⁸ O této problematice dále pojednává Richard Pražák v knize *Dějiny Uher a Maďarska v datech*, str. 352-354.

Cítění, které se jí vštěpilo při učení na střední škole, jí pomáhalo tvořit díla pro mládež, jako je „Řekněte Žofince“ a další.⁹ Jejími začátky v literárním prostředí byla také profese překladatelky, a to například Shakespeara. Lehce jsou zde nastíněny i její další schopnosti jako tvoření filmového scénáře či rozhlasových her, ale to se vyskytuje opravdu zřídka.

Dále jsou zmiňována její významná díla, která si získala oblibu čtenářů nejen v Československu. Šlo o díla jako „Zabijačka“, „Narozeniny“, „Karneval“ či „Kateřinská ulice“. U přebalové přílohy vybraných vydání najdeme také stručné nastínění jejich děl, a především vždy uvedení daného díla, které hodláme právě číst.

Co se týče překladů a jejich zařazení do jednotlivých edic, nejedná se o žádný pravidelný jev. Některé knihy jsou zařazeny do edic jako například „Kateřinská ulice“ (vydaná r. 1974) a „Řekněte Žofince“ (vydané r. 1961) – zařazeny do edice *Soudobé světové prózy pod Státním nakladatelstvím krásné literatury a umění (Odeon)*. Kniha „Karneval“ byla vydána r. 1970 v edici *Klubu mladých čtenářů*, a to v nakladatelství *Albatros*, „Přihlížitelé“ byli vydáni r. 1983 v edici *Proud nakladatelství Mladá fronta* a „Freska“ byla vydána r. 1961 v *Edici ilustrovaných novel* v nakladatelství *Československý spisovatel*. Některé knihy Magdy Szabó nebyly vydány v žádné edici jako například *Dveře* vydané r. 2011 v nakladatelství *LEDA*, „Ostrovní modř“ vydaná r. 1968 ve *Státním nakladatelství dětské knihy* nebo „Srňka“ vydaná r. 1968 v nakladatelství *Mladá fronta*.

Rozdíly paratextů jsou téměř minimální. Pokud se budeme soustředit na informace o autorce na přebalech, liší se jen výběrem faktů, ale ve velkém měřítku se shodují. Když naše soustředění přesměrujeme na doslovy, dostaneme se k tomu, že nejsou obsaženy ve všech knihách. Někdy je nahrazují poznámky nebo komentáře – ty píše překladatelé, redaktoři či externí autoři. V ojedinělých případech si doslovy píše sama autorka.

2.4.1 Maďarští spisovatelé ve Slovníku světových literárních děl

2.4.1.1 Zastoupení maďarských spisovatelů

Maďarská literatura je v českém prostředí součástí kánonu světové literatury. Určitý reprezentativní výběr moderní světové literatury nám nabízí slovníková příručka, kterou na konci 80. let 20. století připravil kolektiv autorů v Ústavu pro českou literaturu Akademie

---

⁹ SZABÓ, Magda. *Řekněte Žofince*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961, str. 289.

věd. Předpokládáme, že z každé literatury je do tohoto slovníku vybrán reprezentativní vzorek nejvýznamnějších autorů. Proto nás zajímalo, jaké místo v tomto kontextu zaujímá autorka Magda Szabó, která patří mezi nepřekládanější autory maďarské literatury do češtiny.

Z důvodu již zmíněného jsme se zaměřili na Slovník světových literárních děl od kolektivu autorů pod vedením Vladimíra Macury, kde nalezneme značné zastoupení maďarských spisovatelů. Celkem zde můžeme dohledat jedenáct maďarských spisovatelů a jejich literárních děl.

2.4.1.2 Seznam maďarských spisovatelů ve Slovníku světových literárních děl

ARANY, János (1817-1882)

- Balady

PETÖFI, Sándor (1823-1849)

- Apoštol

MADÁCH, Imre (1823-1864)

- Tragédie člověka

ADY, Endre (1877-1919)

- Krev a zlato

MÓRICZ, Zsigmond (1879-1942)

- Tak se panstvo baví

BABITS, Mihály (1883-1941)

- Kniha Jonášova

KOSZTOLÁNYI, Deszö (1885-1936)

- Krvavý básník Nero

DÉRY, Tibor (1894-1977)

- Pomyslná reportáž o americkém pop-festivalu

SZABÓ, Lőrinc (1900-1979)

- Šestadvacátý rok

NÉMETH, László (1901-1975)

- Hrůza

ÖRKÉNY, István (1912-1979)

- Kočičí hra

U každého z těchto autorů nalezneme zřejmě jejich nejvýznamnější dílo nebo se můžeme domnívat, že dle autorů daného slovníku alespoň velmi důležité a nutné pro rozebrání. Dílu a jeho autorovi je věnována jedna až dvě strany textu.

Když přistoupíme k samotnému dílu, je rozebráno z několika pohledů. Můžeme zde hledat kompoziční stavbu, jazykové zpracování, způsob vypravování, nastínění děje či téma, cíl a hlavní pointu daného literárního textu. Rozebíraný titul je na několika řádcích definován jako například dílo „Balady“ (János Arany): „*Soubor zprvu různě publikovaných balad, stěžejní dílo maďarské epické poezie.*“¹⁰ nebo dílo „Tragédie člověka“ (Imre Madách): „*Veršované filozofické drama hledající odpověď na otázky po smyslu lidských dějin a poslání člověka jako jedince, jedno z nejvýznamnějších dramát maďarské literatury.*“¹¹ Důležitý je také fakt, že autoři tohoto slovníku zde též zahrnuli světový ohlas a ohlas v České republice jako například možné divadelní inscenace apod.

Jak si můžeme povšimnout, v zastoupení maďarských spisovatelů ve Slovníku světových literárních děl nenajdeme žádnou ženu. Je tedy nutné se ptát, zda v době 19. a 20. století, protože právě z této doby je zde zastoupení maďarských spisovatelů, snad nebyly žádné spisovatelky tak dobré jako mužští spisovatelé, anebo zda byli přednostně vybíráni mužští autoři.

Je nutné pochopit fakt, že většina autorů zmíněných v tomto slovníku má pod sebou dílo hodnoty velice významné, a to až nad národnostní hodnoty. A tak zřejmě v době vytváření tohoto slovníku v Maďarsku nepublikovala žádná autorka, která by předčila výše zmíněné autory v jejich tvorbě. Do tohoto slovníku se naše spisovatelka Magda Szabó nedostala. Na tento problém se můžeme podívat z několika stránek, a to především z faktu, že naše autorka v době sepisování slovníků nebyla ještě přiřazovaná k tak významným spisovatelům, o nichž se v této naučné literatuře píše, a její díla zatím neměla takový dosah v tehdejší literární prostředí jako dnes. Také je nutné vzít v potaz, že se jedná o druhou polovinu 20. století, a to přesněji o roku 1989 (Slovník světových literárních děl). Do roku 1989 byla do češtiny přeložena většina jejich děl. Přesněji se jedná o *Fresku* (1961), *Řekněte*

---

¹⁰ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, 2 sv. (475, 459 s.); 24 cm. ISBN 80-207-0004-8.

¹¹ Tamtéž, str. M/11

Žofince... (1961, 1972), *Zabijačka* (1963), *Karneval* (1965, 1970), *Ostrovní modř* (1968), *Narozeniny* (1972), *Kateřinská ulice* (1974) a *Přihlížitelé* (1983). Jediným dílem, které nebylo přeloženo do češtiny, byl román *Dveře* (do češtiny přeložen a vydán r. 2004, 2011). Není nám tedy zcela jasné, proč se Magda Szabó nedostala do tohoto slovníku. Měla již vydanou většinu své literární tvorby a také byla překládána do několika zemí. O Magdě Szabó víme, že vydala svá první díla kolem roku 1947 a 1949. Jednalo se o dvě básnické sbírky. Také víme, že se na určitou dobu literárně odmlčela a další titul vydala až o deset let později.

2.4.1.3 Literární kánon

Řecký výraz hebrejského původu „kánon“ v přeneseném smyslu slova můžeme vyjádřit jako pravidlo, normu a také vzor či soubory takových pravidel, norem nebo vzorů.¹² V případě literatury lze mluvit o kánonu, jenž za určitých podmínek utváří základní a důležité knižní tituly, které jsou například použity ve školství a které by v tomto případě mohly být doporučovány k maturitě nebo ke studiu. Samozřejmě tento tzv. seznam povinných knih lze časem upravovat a také se v průběhu času mění. Obecně se v literatuře jedná o soubor knih k sobě spadajících z důvodu podobnosti v daných okruzích.

Jedním z příkladů by mohl být rozdíl základních titulů určených na školách v průběhu 20. století a v průběhu 21. století. Tento literární kánon je poté upravován skupinou odborníků, jakými by mohli být kritici, pedagogové či literární vědci. K upřesnění této téze by nám mohl sloužit příklad generace, která vyrůstala ve 20. století, a té, která vyrůstá dnes. Generace školou povinná v době nadvlády Komunistické strany Československa měla povinné zcela jiné tituly, než má generace dnešní. Tituly odpovídající komunistické ideologii a tituly povolených autorů. Dnes je tomu zcela jinak. Děti nečtou ve většině komunistické autory, ale významné autory, které poznamenal jejich osud a také se otiskl v jejich dílech. Autory ze všech světových koutů, různých národností, různých osudů a píšící v různých časových intervalech a pod ideologií různých literárních a uměleckých směrů.

Otázka kánonu je pro literární vědu zřetelným bodem, v němž si může uvědomit problematičnost předpokladu literárněhistorického i literárněteoretického objektivního popisu a kontinuity.¹³

---

¹² MARKIEWICZ, Henryk. O literárních kánonech. *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné*. 2007(3), 63-73.

¹³MÜLLER, Richard. "Literární Kánon: Modely (Dis)kontinuity." *Česká Literatura*, vol. 55, no. 2, Institute of Czech Literature, The Academy of Sciences of the Czech Republic, 2007, pp. 167–83, <http://www.jstor.org/stable/42687254>.

2.4.1.4 Literární kánon ve Slovníku světových literárních děl

Při tvorbě tohoto slovníku se autoři zaměřili na světová díla bez podání informací o samotných autorech (v případě udání určitých informací o autorovi jde jen o nutné souvislosti s daným dílem).

V tomto slovníku zůstala stranou literatura česká a slovenská. Jsou však zcela bezprostřední součástí československého kulturního kontextu, vyžadovaly by zcela jiné, podrobnější způsoby zpracování.¹⁴ Autoři těchto hesel doufají, že se slovenské a české literatury chopí nějaký odborník a sepíše samostatné publikace na toto téma.

Autoři zde zachycují literatury určitým způsobem výjimečné naší české kultuře. Především ruskou literaturu Sovětského svazu, německou a francouzskou literaturu. Méně podrobně poté anglickou, severoamerickou, italskou a španělskou literaturu. Zvýšenou pozornost věnují literatuře našich sousedů, ale i literatuře nám jazykově blízké (slovanská lit.). Poté se zabývají literaturami, které měly ohlas v naší kultuře (severská lit. a literatura Latinské Ameriky). Obdobně se věnují i asijským literaturám (čínská, japonská, klasická indická apod.). Těžkosti, před kterými kolektiv autorů v tomto bodě stál, si lze snadno představit, pokusíme-li se třeba vytipovat pouhá tři čtyři díla (prózy, poezie i dramatu), která by měla vzhledem k některé zahraniční oblasti v obdobné situaci reprezentovat literaturu českou.¹⁵

To ale nebylo jediné hledisko, ze kterého autoři vybírali daná díla. Bylo třeba také volit, kolik a jaká díla vyberou k reprezentaci jednotlivých autorských osobností. Rozhodnutí bylo jednoduché v případě, kdy byl autor významný v české literární kultuře jen jedním dílem nebo jen jedno dílo napsal. Větší počet knih byl přiřazen autorům, jejichž díla jsou stále živá a součástí dnešní literatury (Shakespeare), anebo jejichž osudy a díla byly základem pro vznik určitého literárního směru, epochy, či se jednalo o osudy národa (Puškin – starší světová literatura, Goethe a Schiller v literatuře německé atd.).

Kritéria, která si chtěli autoři stanovit a zřejmě z počátku také stanovili, nebylo možné zcela naplnit, proto se rozhodovali případ od případu. „*Někdy jsme položili na váhu fakt větší či menší známosti literárního díla v našem kontextu, jindy jsme přihlédlí spíše k jeho místu v autorově vlastním vývoji a vybírali jsme jednotlivé tituly tak, aby zachycovaly žánrovou*

---

¹⁴ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, 2 sv. (475, 459 s.) ; 24 cm, str. 10. ISBN 80-207-0004-8.

¹⁵ Tamtéž, str. 10

*skladbu autorovy tvorby či její odlišné vývojové fáze, případně jsme zvažovali při sestavování hesláře zastoupení toho či onoho žánru, té či oné látky a tam, kde se daný žánrový a tematický typ nebo třeba i literární směr zdál být už dostatečně zastoupen dalšími hesly, řídili jsem svou volbu často jiným směrem.*¹⁶

Řazení hesel šlo abecedně za sebou podle jmen autorů, a když byla díla anonymní, byla řazena podle vžitého titulu. Některá díla, která nebyla do slovníku zařazena, lze najít v příbuzných heslech, a tak tento slovník může uživateli pomoci i v tomto případě.

2.4.2 Slovník maďarských spisovatelů

Jedná se o naučnou literaturu ze základní biograficko-bibliografické edice. Literatura zpracovává přehled dějin maďarské literatury, informace o spisovatelích a osobách působících v literárním prostředí, také o kulturních osobnostech a institucích v době 19. a 20. století. Slovník obsahuje hesla, ale nevysvětluje literární pojmy. Zahrnuje pomocný seznam zkratk, tabulky informující o historickém vývoji a výslovnost maďarštiny. Mapuje také literární časopisy, proudy, literární ceny a maďarskou literaturu v zahraničí, jako je například Československo.

2.4.2.1 Heslo Magdy Szabó ve Slovníku spisovatelů: Maďarsko

Ve slovníku najdeme základní bibliografické a biografické údaje, jako je datum a místo narození, studované obory a tituly či pracovní pozice. Zde najdeme také rozbor autorčina literárního stylu a jejího díla s rokem vydání. Autor je zde vždy pojmenován a jsou upřesněny jeho pracovní okruhy, například: „*SZABÓOVÁ Magda, 5. 10. 1917 Debrecín, význ. prozaička, básnířka, dramatička, laureátka ceny A. Józsefa.*“¹⁷

Autorem tohoto hesla je Petr Rákos (1925-2002), který byl hungaristou, univerzitním profesorem a překladatelem z maďarštiny.¹⁸

Co se týče porovnání paratextů zkoumaných knih a hesla ve Slovníku spisovatelů: Maďarsko, v mnoha případech se shodují. Můžeme předpokládat, že autoři textů o Magdě Szabó na přebalech využívají jako svůj zdroj právě tento slovník. Shodují se v datu a místě narození, ve změnách zaměstnání a jejím zákazu psaní. Nalezneme podobnost také ve faktech

---

¹⁶ MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, 2 sv. (475, 459 s.) ; 24 cm, str. 11. ISBN 80-207-0004-8.

¹⁷ *Slovník spisovatelů: Maďarsko*. Praha: Odeon, 1971, str. 315-316

¹⁸ *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 10.5.2010 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000002316

o dílech a jejich úspěších v literární kultuře. Zda se paratexty po vydání tohoto slovníku nějakým způsobem liší, nelze říci. Udávají se v nich velmi podobné informace o autorce a o díle. Hlavní změnou v paratextech po roce 1971 je pohled českých čtenářů či autorů paratextů na Magdu Szabó jako na nejčtenější maďarskou autorku u nás.¹⁹ Tento jejich názor ale nelze odvodit od vydání tohoto slovníku a je možné tuto změnu přiřadit k šířící se oblibě autorčiných děl a její rostoucí známosti nejen u českých čtenářů.

Informace v tomto slovníku a v paratextech se neshodují zcela. Může to ale být z důvodu, že každý autor paratextů je jiný a důležitost informací se u každého z nich může lišit. To by poté vysvětlovalo, proč se tyto paratexty (jak mezi sebou, tak se Slovníkem spisovatelů: Maďarsko) neshodují stoprocentně. Můžeme se tedy domnívat, že slovník má velkou váhu pro tvorbu paratextů.

2.5 Dohledatelné informace v internetových zdrojích

V roce 1992 byl Internet starý již více než dvacet let (v roce 1973 byly položeny základy komunikačního protokolu).²⁰ Skutečná síť, která se alespoň částečně podobala dnešní, byla však spuštěna v lednu 1983 a od konce 80. let 20. století se pak objevují i komerční služby a komerční provoz.²¹ V České republice se internetové služby začínají nejvíce rozvíjet až v 90. letech 20. století.²² Internetové informace začínají být tedy relevantní až ke konci 80. let 20. století, a tak by tato data mohla být k dohledání u románu *Dveře*, který byl přeložen do češtiny a vydán roku 2004 a 2011. Poté některé její romány (*Staromódní příběh*, 1881 a *Přihlížitelé*, 1983) byly sice vydány v 80. letech, ale to internet, jak ho známe dnes, ještě nefungoval.

Když začneme hledat jako každodenní čtenář, který není zainteresovaný do podrobnějších prací, informace o Magdě Szabó na internetových portálech, nalezneme několik stránek, které podávají základní informace o naší autorce.

Mezi první internetové zdroje patří databazeknih.cz, kde nalezneme spíše seznam jejích děl a ve zkratce rozvedené základní informace o dané knize. Zde jako běžný čtenář nalezneme kolonku životopis, kde je rozvedený autorčin život. Na hlavní straně jsou jen dvě

---

¹⁹ Viz doslov u románu *Přihlížitelé*

²⁰ KRČMAŘOVÁ, Gabriela. 20 let Internetu v České republice. *Ikaros* [online]. 2012, ročník 16, číslo 3 [cit. 2022-03-20]. urn:nbn:cz:ik-13828. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/13828>

²¹ Tamtéž

²² Tamtéž

základní informace, a to je autorčina národnost, tedy maďarská, a její rok narození a úmrtí tedy 1917 a 2007. V kolonce životopis se informace vesměs shodují s informacemi dostupnými na přebalech českých překladů. Objevují se zde data o jejím narození, studiu, práci a literární kariéře. Opakují se zde také roky 1947, 1956 a 1987, stejně jako na již zmíněných přebalech. Databáze knih má tento článek ozdrojovaný ze stránky ČT24, a to <http://master.ct24.cz/kultura/10237-zemrela-madarska-spisova>. Samotná ČT24 neuvádí zdroj žádný. Takto bohužel nemůžeme prozkoumat další zdroje a zjistit, zda se při psaní těchto článků autoři obrací, stejně jako my, na již zmíněné přebaly.

Jako dalším internetovým zdrojem, na který běžný čtenář může narazit, je stránka ČBDB.cz neboli Československá bibliografická databáze. Zde nalezneme autorčin životopis a velmi podobné bibliografické informace jako na předchozí stránce databazeknih.cz nebo na ČT24. Můžeme se tak domnívat, že všechny tyto stránky čerpaly ze stejných přebalů jako my. Také to však není jisté, protože tyto stránky nejsou často ozdrojované – jako právě ČBDB.cz. U této stránky se jedná o určitou bibliografickou databázi, do níž zapisují životopisy uživatelé, a tedy zde není jistota správných zdrojů.

Pokud půjdeme dál, dostaneme se ke stránce Osobnosti.cz, na které získáme úplně stejné informace jako u předešlých internetových zdrojů. U této bibliografie se objevuje navíc jen jediná informace, a to rok 1949 a 2005. Jedná se však o roky, které jsou také uvedeny na přebalech. V roce 1949 autorka vyhrála literární cenu a rok 2005 je zde uváděn jako rok, kdy se autorčina beletrie dostává i do Spojených států, a to s dílem Dveře z roku 1987. Zde může upravovat daný životopis každý, kdo na něj narazí. Opět je tedy otázkou pravdivost zdrojů, když připustíme fakt, že zde zdroje uvedené nemáme.

2.5.1 Shrnutí

O internetových zdrojích a jejich využívání lze mluvit až od 90. let 20. století. Jejich role ve společnosti stoupala v průběhu posledních třiceti let až do dnešní podoby, kdy je internet součástí každodenního fungování od jednotlivců až po velké skupiny lidí.

Výhodou internetových zdrojů je jejich dostupnost a rychlost získávání informací. Jejich plusovou stránku jsme mohli poznat, když knihy nebyly fyzicky pro nikoho dostupné a jediná možnost byly právě internetové zdroje.

Nevýhodou je velké množství webových stránek a množství informací bez funkčních zdrojů. Internetové zdroje nejsou zárukou správnosti faktů, která se na internetovém prostředí

rozprostírají, a nelze zaručit jejich pravdivost. Další nevýhodou je fakt, že na web může psát kdokoli a daný jedinec nemusí být vůbec vzdělaný v daném oboru nebo mít téma prozkoumané s hotovou rešerší pravdivých zdrojů. Proto mají odborné statě a knihy větší pravděpodobnost kvality obsažených informací, a to nejen z důvodu, že autor je většinou velice dobře vzdělaný v oboru či se jím zabývá delší dobu, ale také díky tomu, že na výzkumu se většinou podílí větší množství odborníků, musí projít schvalovacím procesem a plnit množství nejen formálních požadavků. Na internetu v dnešní době může publikovat vcelku kdokoli. Každý si může založit web nebo blog, kam bude psát. Další nevýhodou by potom byly tzv. dezinformace, které se mohou šířit velice rychle a účinně. Z tohoto faktu také vyplývá důležitost ověření zdrojů.

3 BIOGRAFIE MAGDY SZABÓ V TEXTECH ČESKÉ LITERÁRNÍ KULTURY

Jak byla vnímána Magda Szabó v Československu od roku 1961 až dodnes? Tuto otázku nám pomohou zodpovědět jednak paratexty (doslov, přebalové texty atd.), ale také vyšlo několik rozhovorů s jejími literárními kolegy, a to převážně jako vzpomínka po její smrti. Podařilo se nám najít několik desítek zmínek o Magdě Szabó a jejích dílech v časopiseckých článcích, a právě ty nám také poslouží k zobrazení jejího vnímání v české literární kultuře.

3.1 Důležitost biografických dat

Život spisovatele, tak jako život jakéhokoli člověka, je ovlivňován již od dětství určitými událostmi, ať už pozitivními, či negativními. V průběhu života jsou člověku předložena určitá úskalí a on je na základě svého přesvědčení, osobnostních vlastností a dalších faktorů řeší. Díky těmto událostem a příležitostem se člověk stále vyvíjí. Důkazy těchto tendencí poté vidíme na jeho chování, výtvorech či přístupu k práci.

Přesně takto je to rovněž u spisovatele a těmito tendencemi může být ovlivněna i výsledná podoba díla. Při tvorbě díla a paratextů hraje roli také čtenářské hledisko. V české literatuře se počítá s tím, že bude čtenář zvědavý na životopisné informace o autorovi, ačkoli na dílo nemusejí mít vůbec žádný vliv. Jde o formu zpracování, jazyk, osudy postav nebo téma, které může být vypracováno na základě války, kterou si autor prožil nebo jí byl nějak poznamenán, na základě jeho životní lásky, přátel a společných příhod atd. Naše spisovatelka Magda Szabó nebyla výjimkou, a proto věříme, že je důležité základní fakta o jejím životě zpracovat.

3.2 Život

Život Magdy Szabó je jedním z hlavních témat, na která se autoři paratextů u jejích knih zaměřují. Snaží se přiblížit autorku čtenáři a zasadit ji do určitého kontextu v českém literárním prostředí. Soustředí se na její narození, dětství, dospívání a studium, které ovlivnilo její literární tvorbu v dospělosti. Také cílí na její dospělost, pracovní začátky a její přesun k spisovatelskému umění na plný úvazek. Autoři doslovů nezmiňují velký počet dat. Pokud ovšem nějaké datum zmíní, doprovází ho důležité historické okolnosti.

Maďarská autorka se narodila 15. října 1917 v Debrecínu²³ a zemřela 19. listopadu 2007 ve městě Kerepes (Maďarsko), a to věku devadesáti let²⁴.

3.2.1 Tvorba

Literární tvorba a způsob, jak se tato významná spisovatelka na poli nejen maďarském dostala k literatuře, patří k dalším aspektům, o kterých píše autoři paratextů.

Své literární tvorbě se začala ve větším měřítku věnovat až po určité době působení na střední škole. Umělecká snažení se u autorky projevovala již v útlém dětství a její rodiče ji k literatuře vždy vedli. Zprvu se začala věnovat poezii, poté próze a na sklonku života přesunula svou pozornost k dramatu. Málakterá maďarská autorka si vydobyla tak významné místo v literatuře své doby, třebaže kritika vznesla proti jejímu vidění světa i leckteré výhrady.²⁵

V letech 1947 a 1949 publikovala dvě pozoruhodné básnické sbírky – potom se na určitou dobu z politických důvodů „odmlčela“. V Maďarsku až do roku 1956 vládla silná diktatura, která omezovala a ovládala nejen knižní trh.

Po vydání její prvotiny neuplynulo ani šest let a její díla spatřovala světlo světa. Většina jejích děl byla překládána do mnoha světových jazyků, a to také do češtiny. Její knihy měly úspěch jak v socialistických zemích, tak na Západě. Opět se na tehdejší literární scéně objevila o deset let později, a to v roce 1958. Od té doby jako by chtěla ukázat světu, co vše se v jejím literárním srdci za těch dlouhých deset let ticha zrodilo.

V době vyučování psala většinu svých knih pro dospělé, a právě tady je možné se domnívat, že ve společnosti převážně dětí a dospívajících jedinců si uvědomovala nespravedlnost své cílové skupiny, a tak začala psát literaturu také pro děti a dospívající. Mezi její nejvýznamnější díla pro děti můžeme zařadit „Řekněte Žofince“, „Ostrovní modř“ nebo dívčí román „Karneval“. Román *Řekněte Žofince* byl velmi dobře přijat i naší společností a byl určen jak pro děti, tak pro dospělé.²⁶

---

²³ *Slovník spisovatelů: Maďarsko*. Praha: Odeon, 1971, s. 315.

²⁴ SZABÓ, Magda a Anna VALENTOVÁ. *Dveře*. V nakl. Leda 1. vyd. Voznice: Praha: Leda; Rozmluvy, 2011, 278 s.; 21 cm. ISBN 978-80-7335-267-7.

²⁵ Tamtéž, s. 315.

²⁶ SZABÓ, Magda. *Karneval*. 2. vyd. v Albatrosu, 1. vyd. v Klubu mladých čtenářů. Praha: Albatros, 1970, 177 s.

Od té doby vydala více než deset románů a povídek. Napsala také dvě dramata, která byla uvedena na předních budapešťských scénách, filmový scénář a rozhlasovou hru, s níž se zúčastnila československého prvního mezinárodního festivalu rozhlasových her.²⁷ Několik jejích děl bylo také zfilmováno.

3.2.2 Ocenění

Čtenáři je Magda Szabó představována také jaké spisovatelka oceněná literárními cenami. Její ocenění poukazují na kvalitu jejích prací a na šíření jejího umění po celém světě. Autorka zprvu nebyla téměř vůbec známá, její první čtenářské publikum bylo převážně školní, a to když její studentky četly knihy své tak oblíbené paní učitelky. Postupně psala mnohem více a vydávala jeden román za druhým a stávala se z ní velmi oblíbená spisovatelka i mimo její vlast – Maďarsko.

V roce 1949 obdržela Baumgartenovu cenu, která patří mezi nejprestižnější maďarské literární ceny. Toto ocenění bylo ale spisovatelce odebráno a nemohla až do roku 1956 publikovat. V Maďarsku do roku 1956 vládla komunistická strana Mátýase Rákosiho, která její publikace neuznávala jako „správné“ pro tehdejší režim. Magda Szabó se vrátila po tuto dobu k učení.

Byla vyznamenána literární cenou Attily Józsefa.²⁸ Za svůj román „Dveře“ obdržela také roku 2003 francouzskou literární cenu Prix Femina Étranger²⁹, která se uděluje každý rok některé ze zahraničních spisovatelek.³⁰

3.3 Shrnutí

Podobu tváře Magdy Szabó v českém prostředí modelují především autoři doslovů, kteří ji představují čtenáři. Dále se její tvář realizuje v kritikách, recenzích či časopiseckých člancích.

V českém literárním kontextu byla Magda Szabó vnímána jako velmi úspěšná spisovatelka, kterou četl v druhé polovině dvacátého století téměř celý svět. V jedné době o ní mluvil skoro každý. Její romány měly takovou oblibu, že byly vydávány i podruhé, a to ve

---

²⁷ Tamtéž – Ladislav Hradský, přebal

²⁸ *Slovník spisovatelů: Maďarsko*. Praha: Odeon, 1971, s. 315.

²⁹ Jedná se o ocenění udělované od roku 1904, které bylo vytvořeno 22 přispěvateli časopisu Femina (dnes La Vie heureuse).

³⁰ *Zemřela maďarská spisovatelka Magda Szabóová, autorka světoznámého románu Dveře* [online]. 20.11.2007 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z: <https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1459095-zemrela-madarska-spisovatelka-magda-szaboova-autorka-svetoznameho-romanu-dvere>

velkém počtu. Bohužel počty prodaných kusů nelze již dnes dohledat, ale dle časopiseckých článků a doslovů lze říci, že o prodej jejích románů byl veliký zájem.

Čtenáři oceňovali její promyšlenost postav, odvážné ženské hlavní role, fikční světy propojené na několika dějových linkách a rovinách, její porozumění pro každodenní život a běžné starosti občana. Nejen proto byla Magda Szabó tak oblíbená, byla zde totiž její láska k rodné vlasti, za kterou si stála za každou cenu. Tato její láska byla jistě důvodem k možnosti překládání a vydávání jejích románů na poli české literární kultury.³¹ Maďarsko bylo součástí tzv. východního bloku, ve kterém vládla komunistická strana. Její bezmezné kontrolování tisku bylo součástí každodenního fungování nakladatelství. Je možné, že zastánci komunistické strany v dílech Magdy Szabó viděli něco, z čeho by mohl čerpat každý občan Československa, a právě proto se její knihy dostaly téměř všude i do střední a východní Evropy.

Magda Szabó se díky své tvorbě uměla přiblížit čtenáři. Ztvárňovala několik druhů postav tak perfektně, že by si téměř nikdo nedovolil tázat ideály jednotlivých postav. Dokázala se čtenářům představit v osudech několika příslušníků pohřbu (*Freska*), jako malá dívka, jež hledá odpovědi po smrti svého otce (*Řekněte Žofince...*), v nepodařeném manželství ženy a muže rozdílných společenských postavení (*Zabijačka*), jako dívka, která se stane spojkou mezi svým otcem a profesorkou (*Karneval*), v malém chlapci, jenž získá schopnost mluvit se zvířaty (*Ostrovní modř*), jako úspěšná žena zrazená vlastním osudem a nadějí na milostný život (*Srnka*), jako malá dívka, která se cítí být dospělou a objevuje jejich svět (*Narozeniny*), jako členové tří rodin žijících v jedné ulici (*Kateřinská ulice*), jako patnáctiletá dívka v církevní škole za druhé světové války (*Socha vzdechů*), v několika generacích autorčiny rodiny (*Staromódní příběh*), jako milenecký pár, jenž nemůže předejít vlastní ideály a hrdost, a tak je nucen se od sebe oddělit (*Přihlížitelé*), a nakonec jako ona sama v příběhu se svou služebnou/hospodyní (*Dveře*).

O Magdě Szabó nebyla doposud vydaná žádná její česká biografie. Na trhu není k nalezení soubor ucelených informací o jejím životě. V tomto případě jsme použili jako zdroje paratexty u vydaných autorčiných děl v českém jazyce. Většinu paratextů psali soudobí překladatelé daného díla, výjimkou jsou však některé doslovy, které psala spisovatelka sama. Autorův život je zcela samostatným zdrojem informací a pohledů na jeho dílo. Díky tomu

---

³¹ Tyto informace vyplývají z doslovů u románů Magdy Szabó (*Přihlížitelé*, *Řekněte Žofince...*, *Freska*, atd.)

můžeme na text pohlédnout zcela odlišně a objevit, co se za jeho prvky skrývá. Lze tak najít skryté významy postav i okolí vyskytujícího se v konkrétním příběhu/textu.

4 HISTORICKÝ KONTEXT V ČESKOSLOVENSKU

4.1 Historie nakladatelství v letech 1948-1989

4.1.1 Úvod

Nakladatelství fungovala a fungují jako určitá spojnice mezi autorem a čtenářem. Dříve více než dnes, a to z důvodu regulace trhu a cenzury. V dnešní době je na čtenáře uvaleno velké množství denně vydávaných knih a ve velkém počtu případů je ani čtenář nezaznamená. V tomto případě přichází na scénu propagace knihy. Ve 20. století, a to především před rokem 1989, nebylo na trhu tak velké množství knih. Nadvláda komunistické strany určovala, jaké knihy se na československý knižní trh vůbec dostanou, a tak pokud se občan nedostal za hranice komunistických zemí nebo tyto knihy někde potají nesehnal, nikdy se k titulům, které nespádaly do komunistické ideologie, nedostal. Samozřejmě na scéně byly i knihy vydávané v samizdatu, ale ty se k většímu publiku nedostávaly.

Dnes se knihy vybírají ze zcela jiných důvodů. Na knižním trhu 21. století nekolují knihy schválené na základě ideologií, ale takové, které se nejvíce prodají, nejvíce vydělají a z nichž může být tzv. bestseller. Nedbá se tolik na uměleckou hodnotu knihy, ale na její téma a zpracování, které se zavděčí největšímu počtu čtenářů, tedy cílové skupině.

Na knižním trhu 21. století nemusíte pro knihu do knihkupectví nebo do knihovny, jako tomu bylo ve století minulém, ale můžete si koupit knihu online či si ji poslechnout v audio nahrávce. Tento faktor také ovlivňuje možnosti vydávání knih. Přes krásu knihy tištěné jsou audio knihy méně nákladné a člověk 21. století, který má vždy co na práci, často radši sáhne po audio knize než po pevně vázané knize.

Faktorů ovlivňujících knižní trh je mnoho a pro pochopení možnosti recepce díla Magdy Szabó je dobré se podívat na to, jak se na území Československa mohly tyto knihy dostat a jak a proč se mohly vydávat.

4.1.2 Řízení a funkce nakladatelství a vydavatelství od roku 1948 do roku 1989

Zásadní změna politického i hospodářského systému, k níž došlo v okamžiku převzetí moci komunistickou stranou 25. února 1948, zasáhla do nakladatelského života naplno až s ročními zpožděním, avšak cesta k regulaci a posléze mocenskému ovládnutí knižního trhu a knižní kultury byla nastoupena bezprostředně po obnovení Československé republiky

v květnu roku 1945.³² Dozor nad nakladateli a kontrola pravidel byla v moci Ministerstva informací, které bylo řízeno básníkem Františkem Halasem a redaktorem nakladatelství Františka Borového Bohumilem Novákem. V této době nebyly přijaty žádné zákony, které by upravovaly vydavatelskou či nakladatelskou činnost. Tu regulovala pouhá vyhláška o přidělovém hospodaření. Pokud chtěl nakladatel vydat knihu, potřeboval na ni ministerské povolení. Toto povolení ovšem dostal jen s tím, že daná kniha splňuje všechny potřebné podmínky. Jednalo se především o uměleckou hodnotu díla, ztotožňování literární hodnoty díla s jeho „ideovou úrovní“ ještě nebylo na denním pořádku.

Po osvobození republiky obnovil svou činnost Svaz českých knihkupců a nakladatelů (působil sice i za protektorátu, ovšem od roku 1941 nebyl řízen volenými orgány, nýbrž úředně jmenovanou komisařskou správou), který vedle zavedených či nově vznikajících soukromých firem nyní sdružoval i tzv. kolektivní nakladatelství.³³ Jejich platforma byla ustanovena pod názvem *Blok kolektivních nakladatelství*, kde i přes účast několika podniků měla hlavní slovo nakladatelství a vydavatelství vzniklá kolem roku 1945, jako byla Mladá fronta. Zpravidla byly tyto podniky více protežovány z ekonomických hledisek, ale i ve funkci schvalovací. Dostávaly větší přiděl papíru, měly větší náklady anebo jim jednoduše bylo schváleno větší množství knih k vydání.

Až v roce 1949 vešel v platnost zákon o vydávání a rozšiřování knih, hudebnin a jiných neperiodických publikací. Na základě tohoto zákona dostalo vydavatelské oprávnění třicet šest organizací a téměř čtyři sta nakladatelů a vydavatelů toto oprávnění nedostalo, čímž byla ukončena jejich existence. Vznikl tak státem direktivně řízený a z ideologického i ekonomického hlediska plně kontrolovaný systém nakladatelské činnosti, který zůstal přes různé vývojové peripetie a dílčí korektury platný až do listopadu 1989.³⁴

Nakladatelská činnost byla v průběhu komunistické nadvlády regulovaná ministerským odborem knižní kultury, a to v plné šíři od prvotního edičního nápadu až po přiděl papíru. Podle Michala Přibáně měl tento odbor v pravomoci řešení kompetenčních sporů a v jeho režii musela nakladatelství upřednostňovat konkrétní ediční oblasti jako

---

³² PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 7 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

³³ Tamtéž, str. 7

³⁴ Tamtéž, str. 8

překlady z literatur tzv. socialistických zemí a jiné naopak utlumovat jako západní literatury a na počátku normalizace dokonce i novinky původní beletrie.

4.1.3 Vydávání knih z exilu

Stav české literatury po roce 1969 ovlivnily odchody některých spisovatelů do exilu a také publikační zákazy vůči velkému množství osobností. Umrtnující neměnnost ideologického systému, který fungoval zcela srozumitelně na bázi příčin a důsledků a s jehož reprezentanty nebylo možné diskutovat, vedla k silné redakční autocenzuře, spolehlivě pojištěné i vnitřními schvalovacími postupy.³⁵ Tyto schvalovací postupy fungovaly na stejné bázi i v překladatelství (viz kapitola 3.2) Podobnými obstrukcemi si procházela rovněž Magda Szabó v Maďarsku a také kvůli svému publikačnímu zakazu nemohla být překládána v ČSR. Tyto obstrukce fungovaly až do roku 1956, kdy v Maďarsku došlo k revoluci a určitá opatření komunistické strany byla zrušena. V této době začínají spisovatelé podnikat i sami na sebe.

Můžeme se setkat i s případy, kde individuální zákazy slábly nebo pozbyly platnosti, ale jsou to převážně výjimky potvrzující přísná pravidla. V období publikačních zakazů se setkáváme s tzv. pokrývačstvím, které můžeme vidět i u překladatelů Magdy Szabó (Ladislav Hradský). Smysl pokrývačství spočívá ve vzájemné pomoci překladatelů a nakladatelů, na které nebyl uvalen publikační zákaz. Ti poté kryli své spolupracovníky a podepisovali se pod jejich práce.

Za těchto podmínek se poté zformovaly vedle oficiálních nakladatelských struktur také ty neoficiální. Autoři, jejichž jména, společenské postoje či estetické názory nevyhovovaly soudobé kulturní politice, se uchýlili do strojopisných samizdatových edic anebo pod střechu exilových nakladatelství.³⁶ Zprvu okruh čtenářů exilových děl nedosahoval velkého počtu, ale rozvojem rozmnožovací techniky, společenskou emancipací a také množstvím pašovaných výtisků se rozrůstal čím dál více, a tak účinně vytvářel paralelní literární život.

Podle Příbáně tradice exilových nakladatelství sahá již do prvních let po únoru 1948 (odhlédneme-li od vydavatelské činnosti druhého odboje za druhé světové války), ale zásadní byl rok 1968. S emigrační vlnou odešlo velké množství významných spisovatelů 60. let a s nimi odešel i větší počet jejich čtenářského publika.

---

³⁵ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 12 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

³⁶ Tamtéž, str. 13

4.1.4 Změny po roce 1989

Po událostech v listopadu roku 1989 zanikla spolu s ideologickými a zákonnými rámci i původní nakladatelská a distribuční síť, a to jak v domácím, tak v exilovém prostředí. Některá exilová nakladatelství ukončila svoje působení hned po zvolení Václava Havla prezidentem republiky a v krátkém euforickém období rozprodala své publikace v československých knihkupectvích. Jiná exilová nakladatelství přesunula svoje působení zpět na rodnou půdu a pokračovala buď samostatně, nebo v kooperaci s jinými vydavateli.

Situace nakladatelství na domácím území byla o něco složitější. Krajská nakladatelství zanikala vesměs rozhodnutím zřizovatelů (kompetence zaniklých krajských orgánů v roce 1991 převzaly magistráty krajských měst), a to bez ohledu na svou relativně příznivou ekonomickou situaci a perspektivu.³⁷ Osud jednotlivých nakladatelství se lišil. Některým se podařilo udržet vydavatelskou kontinuitu, ale ne právní, a z jiných nakladatelství zůstala alespoň značka. Celostátně působící podniky zůstávaly po roce 1989 několik měsíců ve vlastnictví státu, společenských nebo politických organizací. Další nakladatelství vstupovala do zcela nových hospodářských podmínek, aniž by byla vybavena jakýmkoli majetkem. Tyto podniky měly spíše neprodejně zásoby a platné smlouvy, které ale v nově stanovených podmínkách nebylo možné naplnit, a tak se jednoduše více zadlužovaly, což vedlo k jejich postupnému zániku. Nakladatelství, která nezanikla, mohla být skolena pádem Knižního velkoobchodu.

Z těchto obecných či jiných specifických příčin postupně ukončily činnost Lidové nakladatelství, Odeon (jako značka nicméně působí na českém knižním trhu dosud), Český spisovatel, Svoboda, Melantrich a Práce.³⁸ Některá tato již zaniklá nakladatelství vydávala knihy Magdy Szabó (viz níže). Nakladatelství, která nezanikla, podstoupila transformaci, přes zdánlivě neodvratný zánik přežila, na trhu se prosadila a udržela (Olympia, Naše vojsko, Vyšehrad, Albatros nebo Mladá fronta).

---

³⁷ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 13 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

³⁸ Tamtéž, str. 13

4.1.5 Nakladatelství, která vydávala díla Magdy Szabó

4.1.5.1 Československý spisovatel (Český spisovatel)

Kmenové nakladatelství české beletrie a literární vědy, do roku 1989 nejvýznamnější vydavatel zejména soudobé tvorby českých autorů.³⁹ Vzniklo roku 1949 a vystupovalo pod názvy Československý spisovatel (1949-1992) a Český spisovatel (1993-1997). Zaniklo roku 1997.

Toto nakladatelství vydalo román *Freska* od Magdy Szabó roku 1961 v Edici ilustrovaných novel. K dostání byl tento román v brožovaném výtisku (11,60 Kčs) a ve výtisku vázaném (16 Kčs). Vydáno v nákladu 7 000 kusů.

4.1.5.2 Odeon

Jedno z nejvýznamnějších nakladatelství poválečného období, soustředěné zprvu na českou i světovou klasickou prózu, na publikace z oblasti výtvarného umění, v menší míře na literární vědu a esejistiku a do roku 1960 též na hudbu a hudební vědu.⁴⁰ Vzniklo roku 1953 a funguje s přestávkami dodnes. Užívalo několik názvů jako Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění (1953-1960), Státní nakladatelství krásné literatury a umění (1961-1965), Odeon, nakladatelství krásné literatury a umění (1966-1995) a Odeon (1996-1999, 2000-dosud). Toto nakladatelství vydalo i několik děl Magdy Szabó.

Kateřinská ulice poprvé vydaná roku 1974 v edici Soudobá světová próza. Tento román byl na knižním trhu k dostání v kart. výtisku (11 Kčs) a v nákladu 3 500 kusů.

Staromódní příběh byl poprvé vydaný roku 1981 v edici Klub čtenářů. Vyšel v nákladu 32 000 kusů, a to ve vázaném výtisku (24 Kčs).

Řekněte Žofince... je román poprvé vydaný roku 1961 v edici Soudobá světová próza. Tento román vyšel v nákladu 6 000 kusů, a to v brožovaném (8,70 Kčs) a ve vázaném výtisku (13,10 Kčs).

---

³⁹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 69 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

⁴⁰ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 279 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

4.1.5.3 Mladá fronta

Nakladatelství zaměřené na českou i světovou beletrii, literaturu pro děti a mládež, odbornou literaturu a praktické příručky pro mládežnické organizace, vydavatel významných českých časopisů.⁴¹ Pod tímto nakladatelstvím bylo vydáno několik knih Magdy Szabó.

Srnka byla poprvé vydaná roku 1968 a na knižním trhu byl tento román k dispozici ve výtisku brožovém (9,70 Kčs) a ve vázaném (14 Kčs). Pod nakladatelstvím vyšla v nákladu 5 700 kusů.

Zabijačka je román poprvé vydaný v roce 1963. Na knižním trhu byl k odběru v brožovaném výtisku (5 Kčs) a vyšel v nákladu 34 000 výtisků.

Román *Přihlížitelé* vyšel poprvé v roce 1983 v edici Proud a na knižním trhu byl k dostání v brožovaném (11,84 Kčs) a ve vázaném výtisku (17 Kčs). Pod nakladatelstvím Mladá fronta vyšel v nákladu 10 000 výtisků.

4.1.5.4 Albatros (Státní nakladatelství dětské knihy)

Nakladatelství zaměřené na vydávání původní i překladové beletrie a umělecko-naučné literatury určené dětem a mládeži, na literárněvědnou reflexi literatury pro děti a mládež, v letech 1934-1989 s prakticky monopolním postavením v této ediční oblasti.⁴²

Toto nakladatelství fungovalo v Československu pod názvem Státní nakladatelství dětské knihy od roku 1949 až do roku 1968, poté roku 1969 změnilo název na Albatros, pod nímž vystupuje na knižním trhu dodnes.

Můžeme dohledat čtyři romány Magdy Szabó vydané pod tímto nakladatelstvím. Mezi ně patří *Ostrovní modř*, *Karneval*, *Narozeniny* a *Socha vzdechů* – z toho *Karneval* nalezneme ve dvou vydáních.

Ostrovní modř vydaná roku 1968 ještě pod Státním nakladatelstvím dětské knihy. Jedná se o první vydání s nákladem 11 000 výtisků. Ke koupi byl brožovaný výtisk (11,70 Kčs) a vázaný tisk (16 Kčs).

Karneval poprvé vydaný roku 1965 pod Státním nakladatelstvím dětské knihy a podruhé vydaný roku 1970 již pod nakladatelstvím Albatros. Vydání z roku 1965 bylo

---

⁴¹ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 218 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

⁴² Tamtéž, str. 21

k dostání v brožovaném výtisku (15 Kčs) a vyšlo v nákladu 21 000 výtisků. Vydání z roku 1970 bylo k dostání ve vázaném výtisku (20 Kčs) a vyšlo v nákladu 10 000 výtisků. Druhé vydání bylo zároveň prvním vydáním v edici Klub mladých čtenářů. Obě tato vydání byla přeložena Ladislavem Hradským.

Narozeniny poprvé vydané roku 1972 pod nakladatelstvím Albatros. Na knižním trhu byly k dostání v brožovaném výtisku (17,70 Kčs) a ve výtisku vázaném (21 Kčs). Tento román vyšel v nákladu 15 000 kusů.

Socha vzdechů poprvé vydaná roku 1974 pod nakladatelstvím Albatros. Na knižním trhu byla k dostání v brožovaném výtisku (16 Kčs). Tento román vyšel v nákladu 42 000 kusů.

4.1.5.5 Svoboda

Nakladatelství zaměřené na odbornou, společenskovední a filozofickou literaturu, část produkce tvořila beletrie a souborná vydání klasiků marxismu-leninismu.⁴³ Stejně jako velký počet jiných nakladatelství měnilo svůj název – Svoboda (1945-1952), Státní nakladatelství literatury (1953-1958), Nakladatelství politické literatury (1959-1966), Svoboda – Libertas (1992-1998).

Pod tímto nakladatelstvím vyšel v druhém vydání román Magdy Szabó *Řekněte Žofince...* v roce 1972. K dispozici na knižním trhu byl v brožovaném výtisku (18,10 Kčs) a ve výtisku vázaném (23 Kčs), a to v nákladu 23 000 kusů.

4.1.5.6 Academia

Nakladatelství vzniklo v dubnu roku 1953 pod názvem Nakladatelství Československé akademie věd (NČAV) a v roce 1965 se změnilo na Academia, nakladatelství AV ČR.

Od svého vzniku vydávalo vědecké monografie, edice pramenů, tituly oborové syntézy, velké množství slovníků a příruček ze všech oborů přírodních a společenských věd, původní a překladovou tvorbu, později i vědecko-popularizační literaturu.⁴⁴

---

⁴³ PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, str. 479 : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

⁴⁴ HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007, str. 23. ISBN 978-80-7277-165-3.

Toto nakladatelství vydalo roku 2004 román Magdy Szabó *Dveře*. Tato kniha byla vydána poprvé v českém jazyce (originál z roku 1987). Bohužel nemáme dostupné informace o nákladu ani prodejní ceně. Román byl k dostání na knižním trhu v pevné vazbě.

4.1.5.7 Leda

Nakladatelství Leda bylo založeno roku 1992. Specializuje se na jazykové učebnice, příručky, jazykové slovníky, encyklopedie, a to v knižní a elektronické podobě, ale i na výukové programy.⁴⁵

Pod tímto nakladatelstvím byl vydán roku 2011 román *Dveře*, a to jeho druhé vydání. Tato kniha je stále k dostání na dnešním knižním trhu v pevném/vázaném výtisku. Její cena se pohybuje kolem 249 Kč a vyšla v nákladu 2 000 kusů.

4.1.6 Shrnutí

Zmíněná nakladatelství vydávala díla Magdy Szabó od začátku 60. let 20. století. Tento časový úsek byl ovlivněn politickými a společenskými událostmi nejen v Maďarsku, ale také na území Československa. Vydávání knih bylo modelováno rovněž situací v nakladatelstvích a stavem již zmíněných snah jednotlivých nakladatelství, jejichž cílem bylo získání literatury, která by prošla několikastupňovým schvalovacím systémem.

Určitá rivalita a konkurence mezi nakladateli tak dokazovala fakt, že žádný z těchto podniků neměl výrazný monopol na jednoho autora ani na určitý druh literatury. Jediný možný monopol měla nakladatelství v prodeji na knižním trhu, byť monopol jako takový za doby komunistického Československa zcela neexistoval.

Čísla vydaných výtisků nám ukazují ekonomický stav jednotlivých nakladatelství v určitém časovém intervalu. Naznačují nám také možnou prodejní strategii podniků, která by mohla spočívat částečně v poptávce po románech naší autorky. Zprvu vidíme výtisky v počtu tisíců a postupně se dostáváme i na desetitisíce výtisků, ale i další vydání, což nám ukazuje rostoucí oblíbenost této maďarské spisovatelky mezi českými čtenáři.

---

⁴⁵HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007, str. 186. ISBN 978-80-7277-165-3.

4.2 Historie překladů v letech 1948-1989

4.2.1 Úvod

Překladaelé po mnoho let pronikají do smyslu literárních textů. Jsou skrytě součástí každé stránky, každého odstavce či slova. Tento fakt si často jako čtenáři neuvědomujeme, a tak postavení překladatele ustupuje do pozadí. Každé slovo objevil právě ten překladatel, jehož slova čteme. Tyto věty postupně objevoval ve slovech autorových a dával jim konečnou podobu. Díky překladatelům se knihy mohou šířit takovou rychlostí, jakou známe dnes. Dostanou se tak z jednoho kouta světa do kouta druhého a čtenář si může přečíst knihu bez ohledu na znalost původního jazyka.

4.2.2 Překladatelská činnost, fungování redakcí, výběr překladatelů a titulů

4.2.2.1 Překladatelská činnost

Většina překladatelů se ke svému povolání dostala prostřednictvím různých významných setkání. Na řadu z nich zapůsobil jejich středoškolský profesor literatury, díky němuž se literatura stala součástí jejich života, nebo je poznamenalo studium na univerzitě před válkou či po ní, setkání s učitelem latiny nebo jiných jazyků na studiích. Jejich cesta je dříve či později zavedla do nakladatelské redakce.

Byly dva způsoby, jak mohl člověk získat smlouvy na překlad. Buďto nabídl nakladatelství konkrétní titul, nebo mu nakladatelství překlad navrhlo. Když už překladatel smlouvu měl, nemohl se zpozdít. Nebylo výjimky. Neomluvilo ho vůbec nic, ani zdravotní potíže či operace. Rozpracované dílo tak nebylo vydáno. Většinu těchto děl nemělo cenu vydávat po roce 1989.

4.2.2.2 Fungování redakcí a výběr překladatelů

Vždy se jednalo o osobní styky. Pokaždé daná osoba kontaktovala jen sobě známé lidi. Až po hotovém překladu se vyhodnotilo, zda překlad za něco stojí, či ne. Buď to tedy člověk odmítl, anebo se pod překlad podepsal.

Dnes existuje Obec překladatelů, v padesátých a šedesátých letech tu byla překladatelská sekce při Svazu spisovatelů. Normalizátoři také vytvořili Sdružení překladatelů. Většina překladatelů se mezi sebou tedy znala a ve větší míře se znávali překladaelé určitého jazyka, jako jsou germanisté a anglisté a další.

4.2.2.3 Výběr titulů k překladu a vydání

K výběru titulu byly potřeba dva posudky. Většinou si člověk vybral titul, o kterém věděl, že má potenciál, aby prošel. Poté si zašel za lidmi, o nichž věděl nebo doufal, že text podpoří. Hledělo se na kvalitu knih a fakt, aby to byla vůbec ještě literatura. Bylo nutné, aby se knihy prodaly a unesly velký náklad.

Knihy nebyly předvybrané. Člověk musel pátrat, aby našel titul, který bude splňovat podmínky. Když už se tato kniha našla, byla tu možnost, že už ji mají zadanou jinde. Výběr vždy prošel přes více lidí, kteří se na všem museli shodnout.

Co se týče knih a časopisů ze zahraničí, zde bylo několik problémů. Časopisy ze zahraničí chodily často roztrhané či pomačkané. Prošly už velkým počtem rukou, než se dostaly do nakladatelství. Také v nich často kusy chyběly. Když někdo něco potřeboval, prostě to vystříhl. U knih to bylo podobné. Zde jich zase bylo málo. Málo dobrých knih ze zahraničí, které by prošly u poroty a jež by neměl zadaný někdo jiný. V NDR podle Marie Janů vycházely knihy docela dobré, ale často nudné.⁴⁶ Tyto knihy se k nim stejně nedostaly, protože na ně „číhali“ překladatelé a redaktoři, kteří měli přístup do NDR.

Konkurence mezi nakladatelstvími byla veliká. Nikdo totiž nevěděl, co vydávat, co mu projde a co naopak ne. Konkurence je samozřejmě i dnes, ale dříve to bylo o faktu, že kniha musela projít komisí a musela se i dát číst. Byly zde také významnější jedinci jako Vladimír Kafka⁴⁷, který působil v *Mladé frontě* a znal germánské autory osobně, takže mu knihy nosili sami.

Většina nakladatelství měla velké problémy. Jedním z mezníků, na které vzpomíná Dušan Karpatský, byl roku 1957 sjezd komunistické strany, kde byly přijaty nové stanovy a znovu se stoply různé ediční projekty.⁴⁸ Jedním z příkladů, který uvádí, je vydání Krležova díla v deseti svazcích. Tyto svazky mohl vydat až jako důchodce po dvaadvaceti letech.

---

⁴⁶ RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012, str. 127 : portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-200-2054-3

⁴⁷ Vladimír Kafka (1931-1970) byl český nakladatelský redaktor a germanista.

⁴⁸ RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012, str. 175 : portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-200-2054-3

4.2.2.4 Padesátá, šedesátá a sedmdesátá léta a postavení překladatele

Postavení překladatele bylo zcela jiné, než je dnes. Pokud se jednalo o uznávaného a dobrého překladatele, tak na jeho slovu podle Naděždy Slabihoudové⁴⁹ velice záleželo. Pokud se někdo pokoušel například o divadelní inscenaci, daný překladatel byl pozván a podílel se na schvalování konečného vzhledu hry. „*Dneska je to úplně jiné, nezáleží na tom, jestli je překlad dobrý. Záleží na tom, aby se to hodilo do mašiny, aby to vylezlo a aby se to prodalo.*“⁵⁰ říká Naděžda Slabihoudová.

4.2.2.5 Velká změna po roce 1989

Překladatelé se nemuseli ptát Ústředního výboru rodné strany. Nemuseli se ptát, co smějí a co naopak ne. Nikdo je ideologicky neomezoval.

Na druhé straně vznikla ekonomická omezení, což za totality nebylo tak velké téma, jako je dnes. Na dnešním trhu pomáhají i knihy z té země, odkud ji překládáte. Jak říká Dušan Karpatský⁵¹: „*Je to prostě trochu složitější, z překladatele se stal z přinucení trochu i vlastní manažer.*“⁵²

Podle Naděždy Slabihoudové jde především o otázku finanční. Před rokem 1989 jste při odevzdání přeloženého díla dostali třetinu zálohy a zbytek po vydání. „*Dneska nedostanete při odevzdání nic, a když to vyjde a máte štěstí, zaplatí vám to. Ale taky se stává, že vám to ani nezaplatí.*“⁵³

Dalším rozdílem, který Slabihoudová vnímá, je rozdíl kvality vydávaných děl. Dříve od vydání k vydání upravovala dané texty. Vždy se na něco i malého přišlo. „*Ted' po osmdesátém devátém roce mně jedno poměrně renomované nakladatelství vydalo znovu Mrtvé duše. Přinesla jsem jim poslední vydání a oni řekli, že se jim to nehodí, že potřebují na reprint nějaké jiné písmo, a vydali první vydání.*“⁵⁴

---

⁴⁹ Naděžda Slabihoudová (1922-2014) byla překladatelka z estonštiny a z ruštiny.

⁵⁰ RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012, str. 364 : portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-200-2054-3.

⁵¹ Dušan Karpatský (1935-2017) byl překladatel z srbochorvatštiny a dalších slovanských jazyků.

⁵² Tamtéž, str. 190

⁵³ Tamtéž, str. 365

⁵⁴ Tamtéž, str. 365

4.2.3 Obecné rysy české literární překladatelské kultury ve sledovaném období

Právě z důvodu, že Maďarská lidová republika a Československo byly součástí východní bloku, můžeme sledovat na obou zemích podobné restrikce a omezení ve vydávání, překládání i psaní literárních děl. Jak je již zmíněno, Maďarsko bylo pod nadvládou komunistické strany, která až do konce padesátých let vládla diktaturou. Poté její nadvláda sice ochabla, ale přerostla v nadvládu komunistické strany s možností soukromého sektoru. Tím mohl velký počet do té doby zakázaných autorů začít opět vydávat a mohl se tak dostávat do tehdejšího Československa. I zde na území Československa měla nadvládu komunistická strana a držela pevné restrikce nad našimi obyvateli nejen v prostředí literární kultury.

Můžeme zde také sledovat situaci, ve které se Magda Szabó začíná překládat do češtiny až po roce 1960. Tento časový údaj perfektně koresponduje se situací odehrávající se v Maďarsku v tomto časovém horizontu. Když už je Magdě Szabó povoleno psát a vydávat knihy, a dokonce může začít psát sama na sebe, může projít i výběrem k přeložení a posléze k vydání na našem literárním trhu. Z již zmíněného postupu vybírání knih k překladu a vydání víme, že překladatelé neměli vůbec lehký proces schválení. Kniha musela projít přes několik vedoucích a musela splňovat podmínky pro uvedení na trh za nadvlády komunistické strany. Překladatelé často sháněli knihy sami a doufali ve schválení. Výhody měli ti, kteří do zahraničí jezdili anebo měli osobní kontakty se spisovateli či vydavateli v zahraničí, nebo také ti, kteří překládali z cizích jazyků, které neměli ruští odborníci nebo vedení v Československu tzv. v malíčku. V tomto případě se jedná o Naděždu Slabihoudovou, která na tento fakt poukázala a poté měla možnost vydat i knihu, jež by za normálních okolností nesplňovala podmínky v prostředí ovládaném komunistickou ideologií.

4.2.4 Překladatelé knih Magdy Szabó

4.2.4.1 Anna Valentová

Anna Valentová je překladatelka, redaktorka a pedagožka narozená roku 1941.⁵⁵ Ve svých překladech se zaměřuje na maďarštinu a okrajově angličtinu.

Za svůj život přeložila tři díla z angličtiny a třicet dva děl z maďarštiny. Mezi její překládané maďarské spisovatele patří nejen Magda Szabó, ale také Tibor Déry, András

---

⁵⁵ Anna Valentová. *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 20.4.2010 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000003038

Dékány, Sándor Márai, Barbara Cartland a další. Roku 1972 přeložila svůj první román z maďarštiny (Ostrov pirátů – András Dékány). Přeložila také pět antologií a mezi její široký okruh spadala mimo překlady také práce překladatelské redaktorky v nakladatelstvích Ivo Železný, Naše vojsko a Mladá fronta.

Co se týče překladů Magdy Szabó, zpracovala pouze jeden, a to román *Přihlížitelé* vydaný roku 1983 v nakladatelství Mladá fronta, u něhož je i autorkou doslovu.

Doslov nazvaný *Představitelka současné romantické prózy* uvádí Anna Valentová úvahou nad doslovy psanými k prózám Magdy Szabó. Také informuje, že naše autorka je v době vydání tohoto románu nejčtenější ze všech překládaných maďarských autorů u nás. S každým novým přeloženým dílem získávají čeští překladatelé nové informace o autorce samotné a o jejím přístupu k psanému textu.

„Snad každý doslov k českému vydání dalšího díla maďarské spisovatelky Magdy Szabóové konstatuje, že tato autorka je v našem prostředí dostatečně známa, a proto ji není třeba čtenářům představovat, vždyť je u nás nejčtenějším současným autorem našich jižních sousedů, a přesto o ní píšeme znovu a znovu...“⁵⁶

Autorka tohoto doslovu představuje Magdu Szabó a její útlé začátky se psaním, také připomíná její vztah k rodičům a fakt, že všechny její citové prožitky a zážitky ze života jsou promítnuty do jejích děl.

Protože se jedná o román *Přihlížitelé*, Anna Valentová vysvětluje, co k napsání tohoto díla Magdu Szabó vedlo a z čeho se inspirovala.

*„Po maturitě opustila Magda Szabóová Debrecín poprvé, odjela na měsíční kurs němčiny do Vídně, kde později strávila ještě několikery prázdniny. Ve Vídni poznala nejen život velkoměsta, ale i svou první skutečnou lásku, která ji postavila před nutnost volby a přiměla ji, aby si uvědomila svůj vztah k rodné zemi – tento prožitek se po letech dočkal literárního ztvárnění v románě *Přihlížitelé*.“⁵⁷*

Jsou zde také představeny další autorčiny prózy a její přechod od poezie k próze nebo její zdánlivé odmlčení z literární scény. Uvádí také kritiku Magdy Szabó, když jí bylo vytýkáno, že navazuje na období romantismu, a to v boji kladných a záporných citů, nad

---

⁵⁶ SZABÓ, Magda. *Přihlížitelé*. Praha: Mladá fronta, 1983, str. 169. - doslov

⁵⁷ Tamtéž, str. 169

nimiž autorka vynášela neodvolatelný morální soud. Když jí tento rys kritika vyčítala, autorka argumentovala tím, že čerpá ze znalosti lidí svého dětství a mládí, kdy poznala právě tyto vztahy a emoce.⁵⁸

Podle Valentové tímto románem autorka zcela vybočuje ze svého dosavadního literárně-tvůrčího stylu. „*Román Přihlížitelé znamená na první pohled jakési vybočení z dosavadní dráhy Magdy Szabóové, jako by v něm opustila intimní sféru rodinných příbytků, omezila pitvu niterného světa hrdinů a otevřela okna dokořán.*“⁵⁹

V doslovu jsou rozebírány tři části této knihy, a to Obžaloba, Obhajoba a Rozsudek. Valentová poukazuje na autorčin záměr zdůraznit odlišnost dvou světů.⁶⁰ V tomto případě chlapce a dívky, a to bez zeměpisných dat v abstraktním světě. Přes snahu nepopisovat určité státy, je možné rozpoznat Západ a Východ. V tomto případě by chlapec mohl být ze Švýcarska a dívka s největší pravděpodobností z Maďarska.

Valentová poukazuje na autorčinu až naivní lásku ke své vlasti a možné propsání životních událostí, které Magdu Szabó ovlivnily, do příběhu a hlavní postavy dívky, která se až raduje při pomýšlení na únosy západních diplomatů a další negativní příhody, se kterými se Západ musí vypořádat.⁶¹ Při rozboru tohoto románu a jeho hlavních myšlenek je jasné, proč mohl právě tento román (i její další díla) být překládán a publikován na českém území ovládaném komunistickou mocí.

Na konec doslovu Anna Valentová přikládá ještě zamyšlení nad možnostmi ovlivnění čtenářů tímto románem. „*A tak by román Přihlížitelé, jímž autorka navzdory propracovanosti individuální oblasti svých hrdinů překročila hranice platné pro jednotlivce či sociální vrstvu, měl i české čtenáře podnítit k zamyšlení nad problematikou, již se od vzniku „dvou světů“ veřejně či soukromě zabýváme – ať chceme nebo nechceme.*“⁶²

---

⁵⁸ SZABÓ, Magda. *Přihlížitelé*. Praha: Mladá fronta, 1983, str. 171 - doslov

⁵⁹ Tamtéž, str. 171

⁶⁰ Tamtéž, str. 171

⁶¹ Tamtéž, str. 172

⁶² Tamtéž, str. 172

4.2.4.2 Ladislav Hradský

Ladislav Hradský byl hungarista, teoretik překladu, editor, lexikograf a překladatel z maďarštiny narozený roku 1911.⁶³

S překlady začínal již v padesátých letech. Jeho prvním přeloženým titulem je *Od Dunaje k Donu* (István Kossa). Jeho práce čítá několik desítek překladů z maďarštiny a sahá až do roku 1987, kdy přeložil svoji poslední knihu, a to *Chlapci z Pavelské vesnice* (Ferenc Molnár). K jeho překladatelským pracím patří také osm antologií.

Již od dětství byl bilingvní z toho důvodu, že byl původem Maďar žijící v tehdejší Československu. Celý svůj život zasvětil šíření maďarské kultury a literatury do té české. I když měl značné dorozumívací schopnosti v několika jazycích, zúžil své pracovní schopnosti pouze na maďarštinu.

Díky němu se do české literární kultury dostalo hned několik autorů, jako například právě Magda Szabó. V oboru překladatelství rozvinul především dlouholetými zkušenostmi podloženou teorii překladatelství jakožto překladu myšlenek, nikoliv překladu slov originálu.⁶⁴

Děl Magdy Szabó přeložil hned několik. Jednalo se především o dívčí román *Karneval*, který byl vydaný dvakrát, nejdříve v roce 1965 Státním nakladatelstvím dětské knihy v edici Albatros a v roce 1970 v nakladatelství Albatros v edici Klub mladých čtenářů. Tato kniha nese pojmenování „dívčí román“, což může snadno ovlivnit čtenářskou recepci. Dívčí román je doporučován dívkám, a to hlavně z důvodu, že je hlavní postavou mladá žena, ne-li ještě dítě. Z tohoto důvodu bude čtenářský okruh o dost menší, než by měl román nezaměřený na určitá pohlaví nebo věk. Zařazením díla do edice Klubu mladých čtenářů jasně jeví zvolenou cílovou skupinu, a to děti. Proto zařazení do určité edice omezuje šíření díla do většího okruhu čtenářů. Je tady možnost, že autorka tento román psala opravdu pro děti, a tak zařazení do této edice může pomoci specifikovat cílového čtenáře a popřípadě s edicí se dostat do škol a dětských čtenářských skupin.

Dále Hradský přeložil novelu *Freska* vydanou v roce 1961 nakladatelstvím Československý spisovatel v Edici ilustrovaných novel, román *Řekněte Žofince* vydaný

---

⁶³ Ladislav Hradský. *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 22.9.2010 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/000000946>

⁶⁴ Tamtéž

poprvé v roce 1961 Státním nakladatelstvím krásné literatury, hudby a umění pod edicí Soudobá světová próza a podruhé v roce 1972 pod nakladatelstvím Svoboda (Rudé právo) nebo dívčí román *Socha vzdechů* vydaný v roce 1974 nakladatelstvím Albatros.⁶⁵

Ladislav Hradský také přeložil doslov ke knize *Řekněte Žofince...* (1961, 1972). Doslov u tohoto románu napsala sama autorka Magda Szabó. Na rozdíl od doslovů, které většinou píše překladatelé, zde autorka nezmiňuje téměř žádná svá životní fakta. Nemluví o své osobě, ale o příběhu, který napsala. Pokud zmíní něco o sobě, jsou to vždy fakta, která obklopovala tvorbu její knihy. Mluví o důvodu napsání tohoto románu, a tím také svůj doslov začíná. „*Žofinčin příběh jsem napsala pro pokání – a ještě pro něco jiného.*“⁶⁶

Autorka vzpomíná na svá pracovní léta ve škole. Tento doslov píše v době, kdy už dva roky neučí, ale stále se se svými žáky vidá i si posílají dopisy. Také odkazuje na román *Freska*, který vyšel v roce 1958, vyvolal velký rozruch ve škole a byl velmi dobře přijat kritikou tehdejší společnosti. „*Lze si tedy snadno představit rozruch, jaký nastal ve škole, když se kolegové a děti dověděli z novin, že na jaře 1958 vyšel můj první román Freska a že byl kritikou přijat příznivě.*“⁶⁷ Její studentky (ve věku 11-12 let) k ní chodily pro autogram do knihy, kterou tak hrozně chtěly mít ve své knihovně. Knihu své profesorky si nemohly nechat ujít, a právě při podepisování si Magda Szabó uvědomovala, že tato kniha není psána pro děti, ale pro dospělé, a tak je přemlouvala, ať si knihu přečtou později. V této době měla připravený román *Srnka*, který měl vyjít, a rozhodla se napsat něco nového, něco, co budou moct číst i děti. „*Tentokrát napíšu něco takového, řekla jsem si, abych nemusela děti zrazovat od čtení, dostane-li se jim kniha náhodou do ruky.*“⁶⁸

Před Vánocemi 1959 se tento román objevil na knižním trhu a podařilo se rychle vyprodat i jeho druhé vydání. Autorka chtěla touto formou vyjádřit, jak je důležitá škola, jak hodně všechny ty detaily malé děti vnímají a jakými vzory pro ně jsou jejich rodiče. „*Žofinčin příběh není příběh skutečný, zato postava Žofinky je typická: takových Žofinek jsem měla ve třídě nespočet, a ty mě poučily o tom, jak málo víme o světě těch malých lidiček, jak málo víme o tom, kolik obětavosti, srdnatosti, strachu a naděje skrývají ve svých naivních*

---

⁶⁵ Tento dívčí román přeložil v době nesvobody pod propůjčeným jménem Petra Rákose, který také překládal z maďarštiny.

⁶⁶ SZABÓ, Magda. *Řekněte Žofince*-. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1972, str. 287.

⁶⁷ Tamtéž, str. 288

⁶⁸ Tamtéž, str. 288

zástěrkách. Když jsem odešla ze svého vyvoleného povolání a stala se jen spisovatelkou, umínila jsem si, že vypovím všechno, co o nich vím – z vděčnosti a na rozloučenou.“⁶⁹

U knihy *Freska*, kterou Ladislav Hradský přeložil, napsala doslov Zuzana Adamová. Doslov začíná vstupem do komplikované historie ženy spisovatelky a Zuzana Adamová upozorňuje na historii Maďarské republiky a nástupu prvních rovných práv pro ženy. „*Před lidmi dosud utlačovanými – i před ženami – se otevřely nikdy předtím nevídané možnosti nového života. A v literatuře se objevila opět žena, spisovatelka, která tento vnější i vnitřní přerod, odehrávající se ve vědomí lidí, ztvárnila silou zralého umělce.*“⁷⁰

Zuzana Adamová také krátce představuje Magdu Szabó. Zmiňuje její literární kariéru v období let, a to první básnické sbírky z roku 1945 a její „odmlčení“ z literární scény. Přiřazuje Magdu Szabó ke generaci narozené roku 1917, která byla ovlivněná druhou světovou válkou, jejími prožitky z válečných událostí a také událostmi budoucích let v Maďarsku.

Dále rozebírá její první román *Freska* a vyzvedá její dovednost vyjádřit velké společenské otázky vývoje i lidského nitra. Upozorňuje také na společné rysy jejich doposud vydaných románů (*Freska*, *Srnka* a *Řekněte Žofince...*), a to osud ženy v minulosti, na rozhraní dvou historických epoch a v dnešní době.

Zuzana Adamová krátce představuje tyto tři romány v rovině obsahu, problematiky a rozuzlení děje a následně je mezi sebou porovnává.

Přichází na řadu i otázka názvu díla. „*Pro jednotlivé děje románu by se na první pohled spíše hodil název mozaika než freska. Co spojuje tyto životní příběhy, vyprávěné vedle sebe? Jsou to zdánlivě volné asociace, které však během vyprávění splývají v nedílný celek, v řetěz, podobný řetězu tercín, psaným prózou. Jejich pojítkem je společenská zákonitost a vnitřní logika příběhů jednotlivých postav.*“⁷¹

Upozorňuje na symbolický prvek tvorby Magdy Szabó, a to vyprávění děje a popis postav, jako by je velmi důvěrně znala, vše je v pohybu a dějové zvraty může čtenář čekat hned od začátku knihy. Magda Szabó je také typická svou časovou linií, kolik je v příběhu postav, tolik dostane čtenář ochutnat časových linií. „*Vzbuzuje tím pocit životní plnosti*

---

⁶⁹ SZABÓ, Magda. *Řekněte Žofince*--. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1972, str. 289.

⁷⁰ SZABÓ, Magda, Zuzana ADAMOVÁ, Věra NOVÁKOVÁ a Ladislav HRADSKÝ. *Freska*. Praha: Československý spisovatel, 1961, str. 179. : il.

⁷¹ Tamtéž, str. 181

a dynamičnosti – její freska není strnulý, statický „živý obraz“, ale plastické líčení mohutného toku života, v kterém se odráží minulost i přítomnost a je naznačena též budoucnost.“⁷² Takto popsala Fresku Zuzana Adamová.

Za nakladatelství Český spisovatel mluví Zuzana Adamová o propojení české literární kultury s maďarskou. Díky tomuto románu lze českému čtenáři zprostředkovat pohled do strastí a radostí maďarského občana. „Před námi vyvstává opravdová mohutná freska života, obraz jistého úseku vývoje maďarské společnosti. Tento obraz je o to věrohodnější, že je viděn nikoliv zvenčí, podle předem určeného klíče, ale zevnitř, citlivýma očima živých lidí. Jejich osudy, jejich zápasy i rezignace, jejich vítězství i porážky, bolestné přerody a beznadějně zkosnatění, to jsou motivy, které se objevují v barvách fresky.“⁷³

4.2.4.3 Vladislav Šimerka

Vladislav Šimerka byl překladatelem z maďarštiny.⁷⁴ Celkově o něm nejsou zcela dohledatelné údaje. Víme jen, že přeložil dvě díla Magdy Szabó z maďarštiny, a to román *Zabijačka* vydaný roku 1963 pod nakladatelstvím Mladá fronta v edici Kapka (doslov u tohoto románu vytvořil Petr Rákos⁷⁵) a román *Srnka* vydaný roku 1968 v nakladatelství Mladá fronta.

Doslov u románu *Zabijačka* začíná představením díla čtenáři v hodnotách společenských, především faktem, že je to třetí román Magdy Szabó za velmi krátkou dobu a že autorka nebyla do roku 1961 českému čtenářskému publiku vůbec známa. Autor zabředá i do detailů autorčina uměleckého a profesionálního života v Maďarsku (středoškolská profesorka, vydané knihy, doba „odmlčení“ z literatury, získání ceny za literaturu atd.). Zdůrazňuje také fakt, že film podle filmového scénáře Magdy Szabó Červený inkoust byl hrán i v našich kinech a že její knihy byly velmi oblíbené českou společností. „*Freska* (1958) uvedla velmi úspěšné a velmi plodné nové tvůrčí období, překvapivě rychle po sobě následovaly další, „*Řekněte Žofince... (stejně jako Freska i česky)*, *Srnka*, *Zabijačka*

---

⁷² SZABÓ, Magda, Zuzana ADAMOVÁ, Věra NOVÁKOVÁ a Ladislav HRADSKÝ. *Freska*. Praha: Československý spisovatel, 1961, str. 182 : il.

⁷³ Tamtéž, str. 182

⁷⁴ Vladislav Šimerka. *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 11.10.1999 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/_000002740

⁷⁵ Zde není jasné, zda opravdu doslov napsal Petr Rákos nebo si propůjčil jeho jméno Vlastislav Hradský v období, kdy nemohl veřejně překládat.

a Maškarní ples, navíc fantastický román pro děti, drama, filmový scénář (Červený inkoust hrála i naše kina), řada povídek. ⁷⁶

Zdůrazňovány jsou především ideály jejích postav, krásný jazyk, jenž čtenáře dokáže dostat do lidského nitra a dovolí mu pohlédnout do promyšleného světa, kterým čtenáře tolik napíná a vtahuje do děje. „*Domýšlí, dotahuje prvky skutečnosti do krajních důsledků, zná touhu čtenáře vidět nádherné ctnosti soustředěny v ideální postavy a moci se zhroutit nad dokonalou, bezútešnou zlobou postav záporných. Umí své čtenáře napínat, vylíčit bezmezné utrpení ve sterých jeho projevech, dojímat k slzám drobnými výjevy něhy a lásky, ale i vybičovat k hněvu a nenávisti, zavést na okraj zoufalství a vzápětí povznést, potěšit.*“ ⁷⁷

Petr Rákos rozebírá její způsob psaní, vcítění do postav a tvorbu nových kvalit vyprávění. Díky vcítění do postav dokáže měnit úhel pohledu pro čtenáře téměř v každé kapitole. Čtenář by se mohl v tomto střídání pohledu ztrácet, to ale není případ Magdy Szabó. Petr Rákos obdivuje její volně plynoucí myšlenkový tok, který za pomoci pevného řádu asociací čtenáře nemate a ještě více upevňuje rámec příběhu. „*Je to umění veliké právě svým smyslem pro drobnost – nepouštíme se zde do úvah, do jaké míry je v tom něco specificky ženského, i když není nezajímavé, Szabóová byla již nejednou přirovnávána – a jistě ne nahodile – ke klasické maďarské spisovatelce začátku století: Margit Kaffkové.*“ ⁷⁸

Rozebíraným problémem v tomto románu by mohl být nedostatek společenských událostí, které nemají první místo v románech Magdy Szabó. Vždy ale autorka dokáže příběh zasadit do kontextu společenských událostí uskutečňujících se na pozadí a čtenář vždy cítí jejich přítomnost. „*Vše to převratné a historické, co se v Maďarsku odehrálo v posledních čtvrtletí, tvoří zřetelné pozadí románu, i když není v každém okamžiku plně osvětleno, cítíme stále jeho přítomnost a mocný vliv.*“ ⁷⁹

Podle Petra Rákose se tak jako v dalších autorčiných románech propojují dva světy, jako se propojuje naše minulost s naší současností. Postavy stojí nad oběma těmito světy a zároveň je oba propojují.

---

⁷⁶ SZABÓ, Magda a Vladislav ŠIMERKA. *Zabijačka*. Praha: Mladá fronta, 1963, str. 148.

⁷⁷ Tamtéž, str. 148

⁷⁸ Tamtéž, str. 149

⁷⁹ Tamtéž, str. 150

4.2.4.4 Magda Reinerová

Magda Reinerová překládala z maďarštiny a němčiny.⁸⁰

V roce 1958 byl vydán její první překlad. Jednalo se o román *Barvy a léta* (Margit Kaffka), který přeložila z maďarštiny. Její práce čítá jedenáct knih přeložených z maďarštiny a dvě z němčiny. Pracovala také na překladu pěti antologií. Její poslední překlad vyšel již po její smrti, a to kniha *Žezlo a mitra* (Tibor Déry), která vyšla roku 1988 jako druhé vydání překladu z roku 1966 pod nakladatelstvím Odeon.

Co se týče překladů knih Magdy Szabó, Magda Reinerová zpracovala psychologický román *Kateřinská ulice* vydaný roku 1974 pod nakladatelstvím Odeon v edici Soudobá světová próza (Malá řada). Poznámku k této knize napsal Richard Pražák.

Poznámka u románu *Kateřinská ulice* začíná podobně jako ostatní doslovy u jiných románů Magdy Szabó, a to tím, že ji Richard Pražák vyzdvihuje do popředí maďarské literatury u nás. Zmiňuje i další autory, kteří byli oblíbeni v druhé polovině dvacátého století (László Németh, Gyula Illyés). Zdůrazňuje také rok, kdy se autorka začala překládat do češtiny, a pokračuje jejím vzděláním a profesemi.

Jeden odstavec autor doslovu věnuje jejím již vydaným knihám a jejímu úspěchu s prózami, které otevřely dveře jak maďarskému, tak světovému čtenáři. Mezi hlavní znaky románů Magdy Szabó jsou zařazeny hlavní ženské postavy a jejich osudy. „*Její hrdinky – Szabóová je totiž autorkou výrazně ženskou v smyslu, že hrdinkami jejích knih jsou téměř bez výjimky ženy – se vždy bouří proti svému prostředí, ale nikoliv tak jako anglické sufražetky; emancipace není otázka soužití dvou bytostí, vzájemně se respektujících nejen ve sféře společenské rovnoprávnosti, nýbrž i v intimnější sféře soukromé, ve vzájemném přiblížení, v čistotě a opravdovosti vztahu.*“⁸¹

Richard Pražák se shoduje s jinými autory doslovů v kvalitách autorčina psaní, ať už jde o její propojení postav a jejich vnitřních postojů a myšlenek, nebo promyšlenost děje, a to na několika rovinách. „*Její postavy jsou rozporné a vnitřně složité, mají hluboko v sobě ukryt*

---

⁸⁰ Magda Reinerová. *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 12.5.1998 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/000002325>

⁸¹ SZABÓ, Magda. *Kateřinská ulice*. Praha: Odeon, 1974, str. 236.

přísný ideál; neuskutečňují jej však přímočaře, ale v obavách, v úzkosti, v nostalgii nad minulostí, s rozpaky a hlavně bez fanfár. ⁸²

Román *Kateřinská ulice* je podle Richarda Pražáka nejen o lásce k mládí, ale i o osudovém kruhu života se všemi jeho podivuhodnostmi a proměnami. Tuto realitu každodenního života se všemi jeho aspekty uměla Magda Szabó perfektně ztvárnit nejen díky propracované psychologii postav, ale také díky několika dějovým liniím, které se v jejich příbězích prolínaly. „*Člověk se musí stále snažit porozumět jiným – o toto umění života jde Magdě Szabóové v Kateřinské ulici, románu o odpovědnosti jednoho k druhým, o odvaze žít svůj život po svém, a přece v souladu s usilováním celé společnosti.*“ ⁸³

4.2.4.5 Anna Rossová

Anna Rossová byla překladatelka a nakladatelská redaktorka narozená roku 1925. ⁸⁴ Pocházela z česko-maďarské rodiny, a tak uměla už od útlého věku plynule oba jazyky. Většinu svého dětství po smrti matky trávil v Maďarsku u příbuzných, kde i vystudovala. Po válce se vrátila do Čech za otcem a zde navázala spolupráci s několika nakladatelstvími. Pevně zakotvila v nakladatelství Svoboda, kde zůstala až do odchodu do penze.

Překládala převážně z maďarštiny, kde zpracovala několik desítek titulů. Věnovala se okrajově také angličtině a němčině. ⁸⁵ Svou práci věnovala i několika antologiím.

Do literatury vstoupila v padesátých letech jako překladatelka příležitostných politických textů. Právě v této době objevovala krásy překladu a snažila se o své první zpracování beletrií. Mezi její první přeložená díla můžeme zařadit knihu *Branže* (Iván Mándy), jejíž rok vydání ani nakladatelství není známo. Postupně spolupracovala s několika nakladatelstvími, jako je Státní nakladatelství krásné literatury a umění a Odeon. Posledním přeloženým dílem byl úvod do krásné literatury *Malá maďarská pornografie* (Péter Esterházy).

Za svůj život překládala i dílo Magdy Szabó, a to *Staromódní příběh* vydaný roku 1981 pod nakladatelstvím Odeon v edici Klub čtenářů. K této knize napsala také doslov.

---

⁸² SZABÓ, Magda. *Kateřinská ulice*. Praha: Odeon, 1974, str. 238.

⁸³ Tamtéž, str. 239

⁸⁴ Anna Rossová. *Databáze českého uměleckého překladu* [online]. 10.5.2010 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: <https://www.databaze-prekladu.cz/prekladatel/000002361>

⁸⁵ Těmto jazykům svou pozornost začala věnovat až na přelomu 80. a 90. let.

Doslov u tohoto románu začíná úvodním představením autorčiných vydaných děl a vkročením do pozadí, nad nímž se tvořil rámeček její literární tvorby. Protože je tento román z roku 1981, víme, že již několik jejích děl vyšlo v češtině a Magda Szabó se stala jednou z nejpřekládanějších autorek v české literární kultuře. Autor doslovu nezmiňuje doposud nové informace o autorce, jen je ve dvou odstavcích nastíní a můžeme se domnívat, že je to právě z důvodu, že autorka byla považována za velmi známou pro české čtenáře v druhé polovině dvacátého století.

Zajímavou novinkou je ale fakt, že autorka se dočkala překladu i svých dramát, a to *Tak krásný, slavný den* (1978) a dramatisace *Staromódního příběhu*. Právě tato dramata se stala (stejně jako její prózy) velmi oblíbenými v českém kulturním prostředí.

Anna Rossová dává velký důraz na propojení jednotlivých příběhů hlavních postav a jejich zákulisí. Také poukazuje na výskyt hlavních postav z jiných, již dřívějších děl Magdy Szabó (*Freska, Zabijačka*). V tomto případě ale postavy dostaly větší prostor a umožnily čtenáři nahlédnout zase o kus dále do nitra svých duší. „*Pátrání po rodinných dokladech a důsledné využití vzpomínek ještě žijících pamětníků pomohly autorce odhalit skutečnosti tak zajímavé a dramatické, že by byly poutavou četbou, i kdyby byly zaznamenány jen formou kroniky. Magda Szabóová však tuto rodinnou a dobovou kroniku umělecky umocnila.*“⁸⁶

V tomto románu Anna Rossová shledává autorčinu lásku k rodnému kraji a propojení jejího dětství, její rodiny a veškerých zkušeností, kterých se za svůj dosavadní život dočkala. „*A jak sama říká, nikde na světě neviděla takovou oblohu a takovou půdu jako na pustě, nikde nebyla voda tak lahodná a nikde nesvítily hvězdy takovým třpytem jako v jejím kraji.*“⁸⁷ Největší autorčinou kvalitou je schopnost podat čtenáři přesný pohled do jádra postav, do jejich nejhlubších pochybností a jistot, jaké v sobě mají. Sama autorka čtenáři také ukáže mezi řádky své sympatie a antipatie k jednotlivým postavám. Na čtenáře to působí, jako kdyby kráčeli životem Magdy Szabó s ní samotnou, a tímto se spisovatelka otevřela světu ještě o trochu více než ve svých dřívějších výtvořech.

Anna Rossová nezapomíná ani na její náhled do nitra postav a vybírá některé hlavní postavy a přibližuje je čtenáři. Popisuje například prababičku, matku nebo jejího dědu. Vyzdvihuje také autorčinu snahu postavy psychologicky rozebrat a na tomto základě je pochopit. Tímto způsobem pak dá čtenáři nahlédnout do složitých vztahů čtyř pokolení.

---

⁸⁶ SZABÓ, Magda. *Staromódní příběh*. Praha: Odeon, 1981, str. 348.

⁸⁷ Tamtéž, str. 348

„Uvědomíme-li si, s kolika dramatickými osudy příslušníků čtyř pokolení nás autorka seznámila a co události v užším i širším světě nám v různých souvislostech přiblížila, oceníme teprve hutnost jejího stylu, jímž dává plynout ději, který v kritických chvílích zintimňuje hlubokými vnitřními monology.“⁸⁸

Na závěr doslovu Anna Rossová ukazuje na jedinečnost zpracování tohoto románu a na fakt, že téma maďarské šlechty, byrokracie, feudální vrstvy a jejich mikrosvěta bylo již několikrát v dílech rozebíráno, ale nikdo to ještě nezvládl s takovou grácií, s takovým odhodláním, s jakým to udělala Magda Szabó.

„Magda Szabóová potvrdila i tímto svým dílem, že patří právem k nejdříve hodnoceným současným maďarským autorům doma i za hranicemi své vlasti.“⁸⁹

U několika románů nebyl zpracován doslov vůbec. Jedná se o *Karneval* (1965, 1970), *Dveře* (2004, 2011), *Narozeniny* (1972) a *Srnka* (1968).

4.2.5 Shrnutí

Díla Magdy Szabó zpracovávala malá skupina překladatelů, kteří na sobě nijak nezáviseli. V minulém století, ale ani v tom dnešním, nenajdeme ani jednoho překladatele, který by překládal všechna její díla. Nenajdeme ani nakladatelství, která by vydávala všechny její knihy. Můžeme se domnívat, že je to tím, že Magda Szabó je již po smrti, a také tím, že nejvíce publikovala ve 20. století, kdy tento fenomén nebyl blízko svému vzniku. Dnes je většina jejích děl přeložená, maďarská literatura není zcela nejpobulárnější a žádný překladatel si netroufne tato díla přeložit znovu, anebo by to žádný z nich lépe než zmínění překladatelé nedokázal. V dnešní literární kultuře můžeme vidět spolupráce autorů a překladatelů a také autorů a nakladatelství. Při takovéto dohodě spadá daný autor pod jedno nakladatelství, a tím i dané překladaatele. Mají „monopol“ na díla jednoho spisovatele. Dříve, jak můžeme poukázat na námi vybraných překladatelích, bylo velmi těžké nějaké dílo prosadit nebo se k němu vůbec dostat. Na tuto situaci samozřejmě měla velký vliv nadvláda komunistické strany a její výběr, co se k cílové skupině (společnosti) vůbec dostane. Také musíme brát v potaz, že svět nebyl tak propojený, jako je dnes. Ať už to jsou sociální sítě, nebo otevřený proud informací okolo celého světa. Jde především o možnost svobodného podnikání a možnosti občana si přečíst a napsat, co bude chtít. Dnes má člověk možnost

---

⁸⁸ SZABÓ, Magda. *Staromódní příběh*. Praha: Odeon, 1981, str. 349

⁸⁹ Tamtéž, str. 349

napsat a pokusit se vydat to, co napsal. Pokud jeho dílo nezaujme nakladatele a nikdo mu jeho knihu nevydá, může ji vydat na své vlastní náklady. O tomto fenoménu by si spisovatelé, čtenáři, nakladatelé či překladatelé nedovolili v minulém století ani snít.

Díky doslovům a jejich uspořádání dostáváme pohled do vnímání autorky a jejích děl v české literární kultuře. Autoři nás seznamují s literárně známou maďarskou autorkou, která vydala ve 2. pol. 20. století několik románů, které byly přeloženy do češtiny a následně vydány (některé i dvakrát). Popisují její vnímání literatury a její literární začátky. Dostáváme náhled do tvorby díla a zjišťujeme, jaká její další díla byla oblíbená v české čtenářské společnosti a jaká díla byla přetvořena do divadelní podoby. Dozvídáme se i o oblibě autorky a jejích děl. Také zjišťujeme, že je jednou z nejčtenějších maďarských autorů u nás, co na ní čeští čtenáři obdivují a co mají v oblibě. Autoři paratextů zmiňují i její popularitu na českém čtenářském poli.

5 RECEPCE LITERÁRNÍCH DĚL MAGDY SZABÓ MIMO PARATEXTY

Ve snaze dohledat recepci díla Magdy Szabó se dostáváme k problému zániku některých nakladatelství (Český spisovatel, Svoboda), ve kterých již není možné zjistit počet prodaných kusů knih u nich vydaných nebo stáří knihy. V tomto případě většina nakladatelství nevede záznamy, jejichž stáří sahá dál do minulého století. V určitých případech se ale k těmto informacím dostáváme.

Recepci děl zjišťujeme nejen z historických záznamů nakladatelství, ale také z časopiseckých článků, paratextů, kritik nebo recenzí. V této kapitole nebude dále rozebírat doslovy jednotlivých knih, ale zaměříme se převážně na časopisecké články, recenze, kritiky a historické záznamy jednotlivých nakladatelství.

Při bádání nad recepcí díla Magdy Szabó jsme narazili na Bibliografický katalog ČSSR⁹⁰ a Bibliografický katalog ČSR⁹¹. Nalezneme zde několik desítek zmínek o Magdě Szabó a jejích dílech. Tento katalog nás také informuje, v jakém časopise daný článek nalezneme. Časopisecké články pojednávají o románech *Přihlížitelé*, *Freska*, *Řekněte Žofince...*, *Ostrovní modř*, *Srnka*, *Starorůžová historie* (zdramatizovaný román *Staromódní příběh*), *Kateřinská ulice* a *Karneval*, ale také o básni *Tráva*. Při zkoumání katalogu je zřejmé, že některé romány měly alespoň v časopiseckých člancích větší úspěch, tedy se o nich více píše. V několika člancích je zmíněn především román *Staromódní příběh* a jeho divadelní forma *Starorůžová historie* – podle počtu zveřejnění se jednalo o opravdu oblíbené divadelní představení a Magda Szabó se tak ještě více přiblížila svému publiku. Hojný počet zveřejnění mají také romány *Řekněte Žofince...* nebo *Karneval*. Články byly vydávány v období českých překladů autorčiných děl, takže lze dohledat texty od roku 1961 (vyšel její první český překlad – *Freska*, *Řekněte Žofince...*) až do roku 1991. Tyto časopisecké články mohou sloužit jako vhodný materiál pro hlubší zkoumání recepce jakožto literárně-kulturního jevu. V této práci bohužel nemáme dostatek místa, a tak se tohoto tématu dotýkáme jen okrajově. Jsme si ale jisti, že by mohlo sloužit k rozšíření této práce a provedení hloubkové analýzy.

---

⁹⁰ *Bibliografický katalog ČSSR: Články v českých časopisech* [online]. Praha: Panorama, 1960-1989 [cit. 2022-03-08]. ISSN 0006-1115. Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:a9a83430-741e-11e2-86a5-005056827e52?fulltext=magda%20szab%C3%B3&accessibility=public>

⁹¹ *Bibliografický katalog ČSR: České časopisy* [online]. Praha: Národní knihovna, 1953-1954 [cit. 2022-03-08]. Dostupné z: <https://ndk.cz/periodical/uuid:4a3392c0-986c-11e2-9a9f-005056827e51?fulltext=Magda%20Szab%C3%B3&accessibility=public>

K prozkoumání recepce knih Magdy Szabó jsme kontaktovali všechna nakladatelství, která stále fungují a někdy v historii knihu spisovatelky vydala (viz kapitola Historie nakladatelství v letech 1948-1989 a kapitola Nakladatelství, která vydávala díla Magdy Szabó). Bohužel většina nakladatelství si takto stará data neukládá, a tak nám nebyla schopna poskytnout data o prodaných kusech. Po e-mailové komunikaci s ředitelem nakladatelství Leda Rudolfem Červenkou jsme zjistili, že román *Dveře* (2011, nakl. Leda) byl vydán ve 2 000 kusech a prodáno bylo pouze 400 kusů, i když dle slov pana ředitele byla reklama adekvátní. Bohužel jsme nebyli schopni dohledat podobné informace o jejích dalších dílech.

Kritika románů Magdy Szabó nebyla vyloženě strukturována a vydávána. Jak jsme již zmiňovali, vycházely články v převážně literárních časopisech. Tyto články ale spíše sloužily jako informační text pro čtenáře a autoři jim nabízeli možnost například divadelního zpracování autorčiných děl anebo nějakého zpracovaného osobního rozhovoru s autorkou. Nejednalo se tedy vyloženě o kritickou esej na jedno dané dílo. Můžeme ale připustit fakt, že i autoři těchto časopiseckých článků výjimečně autorce něco vytýkali.

Pokud se budeme zajímat o recenze na knihy naší maďarské spisovatelky, můžeme mezi ně počítat již zmíněné časopisecké články, které v sobě mají určité prvky recenze, ale problémem je, že většinou autoři článku nesdílejí svůj vlastní „necenzurovaný“ názor, jak bychom to v dnešní době do určité míry od recenze očekávali. Dnes jsou k dohledání také čtenářské recenze na internetových portálech. Sdílejí je uživatelé a jednoduše informují ostatní, zda tuto knihu číst a co na ni shledávali pozitivního a negativního. Bohužel Magda Szabó již nepatří mezi nejčtenější autory v české literární kultuře, jako to bývalo v minulém století, a proto je těchto recenzí pomálu. V těchto recenzích je nejvíce jmenována kniha *Dveře*, kterou čtenáři popisují jako pozoruhodné dílo, jež tzv. stojí za přečtení. Ale často varují před jeho složitostí a upozorňují na těžkost čtení tohoto díla. Tento román může být v popředí kvůli jeho opětovnému vydání v roce 2011 (první vydání v češtině v roce 2004). Ostatní díla nejsou téměř vůbec recenzována, a proto lze uvažovat nad jejich „neoblíbeností“ v dnešní čtenářské komunitě.

5.1 Shrnutí

O recenzi této maďarské spisovatelky lze mluvit převážně v době překladů jejích románů, a to v druhé polovině dvacátého století. Jak již víme, její první přeložený román vyšel v češtině v roce 1961 (*Freska*) a od této doby lze vnímat počátky pozitivního vnímání Magdy Szabó na poli české literární kultury.

Recepci děl Magdy Szabó lze shrnout jako pozitivně vnímanou českými čtenáři, kritiky i literární kulturou. Její díla byla vydávána několikrát, a to několika nakladatelstvími. K dohledání máme i početné zastoupení časopiseckých článků, což dokazuje její průnik do literární společnosti.

ZÁVĚR

Magda Szabó, autorka, která dokázala svou propracovanou literární tvorbou ovlivnit a uchvátit čtenáře po celém světě. Na začátku práce jsme věnovali kapitolu kulturnímu transferu a roli paratextů v literatuře jakožto důležitému faktoru v našem bádání. V této práci jsme se zabývali recepcí autorčiných děl na území Československa od doby prvních překladů (Freska, 1961) až do posledního překladu (Dveře, 2011). Pro své bádání jsme zvolili především paratexty (předmluvy, doslovy, poznámky, obalové texty apod.). Následně jsme recepci zkoumali také prostřednictvím historie nakladatelství a překladatelů děl Magdy Szabó, Bibliografického katalogu ČSR a ČSSR, díky kterému se nám podařilo nahlédnout do většího množství časopiseckých článků, a nakonec jsme využili dostupných recenzí a kritik. V naší práci jsme neopomenuli věnovat jednu kapitolu biografii Magdy Szabó v textech české literární kultury a využili jsme doslovů, obalových textů a slovníkových hesel (Slovník spisovatelů: Maďarsko, Slovník světových literárních děl).

Kulturní transfer a role paratextů v literatuře nám posloužily jako jeden z faktorů pro tvorbu recepce námi vybraných děl. Paratexty, i když bývají na poli čtenářském často opomíjené, slouží jako cenný zdroj informací a postojů tehdejší společnosti k vydávanému dílu. V průběhu našeho zkoumání paratextů jsme zjistili jejich sílu i ve shodách se slovníkovým heslem Magdy Szabó (Slovník spisovatelů: Maďarsko), a tedy nám tento fakt sloužil jako možnost, že autoři daného hesla čerpají některé informace z paratextů (převážně z doslovů – ty mají totiž největší zastoupení u děl Magdy Szabó). Z našeho zkoumání vyplývají tři skupiny informací, které nosí paratexty. Největší zastoupení mají informace ohledně historického kontextu, biografie a kontextu díla. Kulturní transfer je jakýmsi přenašečem kulturních hodnot mezi autorem, překladatelem a dílem, a tedy na tomto základě se dílo mění a je svým způsobem znovu vytvářeno překladatelem.

Magda Szabó byla v Československu od roku 1961 vnímána jako jedna z nejvýznamnějších autorů tehdejšího Maďarska a byla nejčtenější maďarskou spisovatelkou u nás. I přes svou popularitu neobdržela žádnou českou literární cenu. Její díla si oblíbilo velké množství čtenářů. Nejvíce byly překládány do češtiny její prózy (především romány), které byly také v centru našeho bádání. Některé z těchto románů byly vydány i podruhé (Řekněte Žofince..., 1961, 1972, Karneval, 1965, 1970 a Dveře, 2004, 2011). Za její oblibou byla její propracovanost hlavních postav, jejich vývoj, vnitřní monology, každodenní životní situace a strasti, jakými si mohl projít každý občan Československa či Maďarska. Domníváme se, že jejími hlavními čtenáři byly ženy. Za tímto názorem si stojíme hlavně z důvodu, že

hlavní postavy těchto románů bývají ženy a žena rozumí nejlépe ženám. Mezi její tvorbou byla řada dívčích románů a její touha ztvárnit vnitřní a společenské postoje žen jí napomáhala dojít k vysněnému cíli. Tyto faktory mohly zcela ovlivnit přijetí jejích děl v české literární kultuře. Nevymezujeme možnost, že mezi její čtenáře nepatřili žádní muži, ale ve větším měřítku se k jejím dílům přikláněly ženy. Zajímavým zjištěním je i fakt, že již zmíněné časopisecké články psaly ve většině také ženy, a to naši teorii také podporuje. Na Magdu Szabó bylo pohlíženo jako na svobodomyšlnou, národnostně hrdou ženu, která se se svým způsobem vyprávění uměla vtělit do množství postav různého věku, pohlaví a společenských postavení.

Díla Magdy Szabó vydávalo sedm českých nakladatelství (Academia, Albatros, Československý spisovatel, Leda, Mladá fronta, Odeon a Svoboda). Některá zanikla, změnila jméno nebo se stejným názvem pokračují dodnes. Zajímavým zjištěním je, že díla Magdy Szabó nevydávalo jen jedno nakladatelství, což je častým jevem dnešního fungování autorů s nakladatelstvími. Víme ale, že ve druhé polovině dvacátého století nebylo jednoduché vybrat titul přeložit a vydat. Tento proces zahrnoval několik kontrolních komisí a schvalovacích procesů. O vybraný titul se téměř bojovalo a kdo měl známosti v zahraničí nebo se znal přímo se spisovatelem, ten měl velkou šanci k jeho získání. Na překladech děl této maďarské spisovatelky pracovalo pět překladatelů (Anna Valentová, Ladislav Hradský, Vladislav Šimerka, Magda Reinerová a Anna Rossová). Někteří přeložili více než jedno její dílo (Ladislav Hradský, Vladislav Šimerka) a jiní se k jejím textům dostali jen jednou (Anna Valentová, Marie Reinerová, Anna Rossová). Doslovy nepsali vždy překladatelé, ale často někdo zcela jiný. Doslovy/poznámky u děl Magdy Szabó psali Richard Pražák (*Kateřinská ulice*, 1974), Anna Rossová (*Staromódní příběh*, 1981), Zuzana Adamová (*Freska*, 1961), Anna Valentová (*Přihlížitelé*, 1983) a Petr Rákos/Ladislav Hradský (*Zabijačka*, 1963). V případě Petra Rákose nám není známo, zda tento doslov opravdu napsal on anebo Ladislav Hradský. Petr Rákos totiž několikrát zapůjčil své jméno Ladislavu Hradskému v době jeho zákazu překládání (Petr Rákos, narozený roku 1925, byl také hungarista a překladatel). U několika románů nebyly doslov či poznámka vůbec přiřazeny. Jedná se o *Karneval* (1965, 1970), *Dveře* (2004, 2011), *Narozeniny* (1972) a *Srnka* (1968).

Čeští čtenáři na Magdě Szabó oceňovali propracovanost postav, jejich vnitřní monology, velké množství dějových linek a jejich propojenost a návaznost událostí v příběhu. Oceňovali její odvalu a schopnost se vtělit do postav, které se lišily nejen společenským postavením, ale i genderově nebo věkově. Dokázala si čtenáře získat na základě každodenních

problémů a událostí, kterými si její hlavní postavy procházely, a tak se čtenář mohl lehce ztotožnit s jednotlivými románovými hrdiny.

Na závěr lze tedy říci, že u knih Magdy Szabó můžeme mluvit o kladné recepci díla. Její literární tvorba opravdu uchvátila velkou část světové populace a její příběhy se přetvořily jak do divadelní hry (*Staromódní příběh*), tak i do filmu (*Dveře*). I toto nám ukazuje zjevnou oblíbenost knih Magdy Szabó. Recepce se ovšem po letech proměňovala a od roku 1961 do roku 2011 se změnila téměř úplně. Po roce 1961 byla autorka, jak jsme již zmiňovali, nejčtenější maďarskou spisovatelkou v české literární kultuře. To se na přelomu 20. a 21. století změnilo. Jedním z faktorů by mohlo být, že autorka už nic nového nepsala, většina jejích knih byla již do češtiny přeložená, a když na knižní trh přišel román *Dveře*, tak ho česká čtenářská společnost téměř vůbec nepřijala. Také zde figuruje faktor velkého množství nově vydávaných knih, čtenář 21. století je permanentně zahrnován novými tituly. Na scénu v tomto případě přichází reklama, doporučení apod. Podle nakladatelství Leda, s. r. o. byla reklama adekvátní. Tento román byl ale také zfilmován v roce 2012, což bylo rok po jeho druhém vydání. Lze tedy říci, že sláva Magdy Szabó byla velmi výrazná od roku 1961 téměř až do konce století. Po jeho zlomu už bohužel nastával obrat v těchto událostech a knihy Magdy Szabó začínaly ztrácet svou popularitu u českých čtenářů.

RESUMÉ

Magda Szabó, an author who has managed to influence and captivate readers around the world with her sophisticated literary work. At the beginning of this thesis, we devoted a chapter to cultural transfer and the role of paratexts in literature as an important factor in our research. In this thesis, we examined the reception of the author's works in Czechoslovakia from the time of the first translations (Freska, 1961) to the most recent translation (Dveře, 2011). For our research we have chosen mainly paratexts (prefaces, afterwords, notes, cover texts, etc.). Subsequently, we also investigated reception through the history of publishers and translators of Magda Szabó's works, the Bibliographic Catalogue of the Czechoslovakia and the Czechoslovakia thanks to which we were able to consult a larger number of journal articles, and finally we made use of available reviews and critiques. In our work, we did not forget to devote a chapter to the biography of Magda Szabó in the texts of Czech literary culture, and we made use of the footnotes, cover texts and dictionary entries (Dictionary of Writers: Hungary, Dictionary of World Literary Works).

Cultural transfer and the role of paratexts in literature served as one of the factors for the reception of our selected works. Paratexts, although often neglected in the field of reading, serve as a valuable source of information and attitudes of the society of the time towards the published works. In the course of our examination of paratexts, we also found their strength in their correspondence with Magda Szabó's dictionary entry (Dictionary of Writers: Hungary), and thus this fact would serve as a possibility that the authors of the entry in question drew some information from the paratexts (mostly from the afterword - these are in fact the most represented in Magda Szabó's works). Our research shows three groups of information carried by paratexts. The information concerning the historical context, biography and the context of the work are the most represented. Cultural transfer is a kind of cultural rank transfer between the author, the translator and the work, and thus on this basis the work changes and is in a way re-created by the translator.

Magda Szabó was perceived in Czechoslovakia from 1961 as one of the most important authors in Hungary at that time and was the most read Hungarian writer in this country. Despite her popularity, she did not receive any Czech literary prizes. Her works were popular with a large number of readers. Mostly her prose works (especially novels) were translated into Czech, which were also the focus of our research. Some of these novels have been published a second time (Tell Jofinka..., 1961, 1972, Carnival, 1965, 1970 and The Door, 2004, 2011). Behind its popularity was the sophistication of its main characters, their

development, inner monologues, everyday life situations and hardships that any citizen of Czechoslovakia or Hungary could go through. We believe that her main readers were women. We stand by this opinion mainly because the main characters of these novels tend to be women and women understand women best. Among her works were a number of girls' novels and her desire to portray the inner and social attitudes of women helped her to reach her dream goal. These factors may have completely influenced the reception of their works in Czech literary culture. We do not exclude the possibility that her readers did not include any men, but on a larger scale women were drawn to her works. Another interesting finding is the fact that the aforementioned magazine articles were mostly written by women, which also supports our theory. Magda Szabó was seen as a free-thinking, nationally proud woman who was able to infuse her narrative style into a multitude of characters of different ages, genders and social statuses.

Magda Szabó's works were published by seven Czech publishing houses (Academia, Albatros, Československý spisovatel, Leda, Mladá fronta, Odeon and Svoboda). Some of them disappeared, changed their names or continue with the same name to this day. An interesting finding is the fact that Magda Szabó's works were not published by just one publishing house, which is a common phenomenon in the way authors work with publishing houses today. We know, however, that in the second half of the twentieth century it was not easy to translate and publish a selected title. This process followed several review boards and approval processes. There was almost a fight for the selected title, and those who had connections abroad or knew the writer directly had a great chance of getting it. Five translators (Anna Valentová, Ladislav Hradský, Vladislav Šimerka, Magda Reinerová and Anna Rossová) worked on the translations of the Hungarian writer's works. Some of them translated more than one of her works (Ladislav Hradský, Vladislav Šimerka) and some of them got to her texts only once (Anna Valentová, Magda Reinerová, Anna Rossová). Translators did not always write the endnotes, but often someone completely different. Richard Pražák (*Katalin Street*, 1974), Anna Rossová (*Régimódi történet*, 1981), Zuzana Adamová (*Freskó*, 1961), Anna Valentová (*Szemlélök*, 1983), and Petr Rákos/Ladislav Hradský (*Disznótor*, 1963) wrote the afterword/notes to Magda Szabó's works. In the case of Petr Rákos, we do not know whether he or Ladislav Hradský actually wrote this afterword. Petr Rákos lent his name to Ladislav Hradský several times during the period of his ban on translation (Petr Rákos, born 1925, was also a Hungarianist and translator). For several

novels, no afterword or note was added at all. These are *Álarcosbál* (1965, 1970), *The Door* (2004, 2011), *Születésnap* (1972) and *Az öz* (1968).

Czech readers appreciated the sophistication of Magda Szabó's characters, their inner monologues, the large number of plot lines and their interconnectedness and continuity of events in the story. They appreciated her courage and ability to embody the characters, who differed not only in social status but also in gender and age. She was able to win the reader over based on the everyday problems and events that her main characters went through, so the reader could easily identify with the novel's individual characters.

In conclusion, we can say that Magda Szabó's books have a positive reception. Her literary work has indeed captivated a large number of the world's population and her stories have been transformed into both a stage play (*Régimódi történet*) and a film (*The Door*). This also shows us the obvious popularity of Magda Szabó's books. However, the reception has changed over the years and from 1961 to 2011 it changed almost completely. After 1961, as we have already mentioned, the author was the most read Hungarian writer in Czech literary culture. This changed at the turn of the 20th century. One of the factors could be the fact that the author was no longer writing anything new, most of her books had already been translated into Czech, and when her novel *The Door* came on the book market, it was almost completely rejected by the Czech reading public. There is also the factor of the large number of newly published books, and the 21st century reader is constantly bombarded with new titles. This is where advertising, recommendations, etc. come in. According to the publishing house Leda, Ltd., the advertising was adequate. But this novel was also made into a movie in 2012, which was a year after its second publication. Thus, it can be said that Magda Szabó's fame was very pronounced from 1961 until almost the end of the century. After its turning point, unfortunately, there was already a turn in these events and Magda Szabó's books started to lose their popularity with Czech readers.

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny (beletrie):

SZABÓ, Magda. *Kateřinská ulice*. Praha: Odeon, 1974, 238 s.

SZABÓ, Magda a Vladislav ŠIMERKA. *Zabijačka*. Praha: Mladá fronta, 1963, 150 s.

SZABÓ, Magda. *Karneval*. 2. vyd. v Albatrosu, 1. vyd. v Klubu mladých čtenářů. Praha: Albatros, 1970, 177 s.

SZABÓ, Magd a. *Karneval*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1965, 209 s.

SZABÓ, Magda. *Socha vzdechů*. Praha: Albatros, 1974, 195 s.

SZABÓ, Magda. *Ostrovní modř*. Praha: Státní nakladatelství dětské knihy, 1968, 162 s.

SZABÓ, Magda. *Staromódní příběh*. Praha: Odeon, 1981, 348 s.

SZABÓ, Magda a Anna VALENTOVÁ. *Dveře*. V nakl. Leda 1. vyd. Voznice: Praha: Leda; Rozmluvy, 2011, 278 s.; 21 cm. ISBN 978-80-7335-267-7.

SZABÓ, Magda. *Dveře*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1293-1.

SZABÓ, Magda. *Přihlížitelé*. Praha: Mladá fronta, 1983, 172 s.

SZABÓ, Magda. *Řekněte Žofince*. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury a umění, 1961, 289 s.

SZABÓ, Magda. *Řekněte Žofince--*. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1972, 288 s.

SZABÓ, Magda. *Srnka*. Praha: Mladá fronta, 1968, 171 s.

SZABÓ, Magda, Zuzana ADAMOVÁ, Věra NOVÁKOVÁ a Ladislav HRADSKÝ. *Freska*. Praha: Československý spisovatel, 1961, 182 s. : il.

SZABÓ, Magda. *Narozeniny*. Praha: Albatros, 1972, 299 s.

Prameny (časopisecké články):

SKOKANOVÁ, Eliška. Rodinná sága: maďarská hra na scéně Východočeského divadla Pardubice. *Pochodeň -- Roč. 76, č. 81 (19870407)*, s. 4 [online]. 1987, 1 il. [cit. 2021-10-30].

VELEHRADSKÁ, Milada. Starorůžová historie: nad novou premiérou ve VČD. *Zář -- Roč. 32-42, č. 19 (19870310)*, s. 3 [online]. 1987 [cit. 2021-10-30].

Literatura:

ČERNÝ, Václav. *Úvod do literární historie: texty seminářů v zimním semestru 1969/1970 na katedře literatury srovnávací a obecné filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1993, 96 s. ISBN 80-04-26004-7.

KRÁLÍKOVÁ, Andrea. *Autorské tváře v knižních zrcadlech: obrazy autorů současné české literatury v perspektivě kulturního transferu*. Vydání první. Příbram: Pistorius & Olšanská, 2015. 251 stran. ISBN 978-80-87855-25-6.

RUBÁŠ, Stanislav. *Slovo za slovem: s překladateli o překládání*. Praha: Academia, 2012, 450 s. : portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-200-2054-3.

MACURA, Vladimír. *Slovník světových literárních děl*. Vyd. 2. Praha: Odeon, 1989, 2 sv. (475, 459 s.) ; 24 cm. ISBN 80-207-0004-8.

Slovník spisovatelů: Maďarsko. Praha: Odeon, 1971, 386 s. ; 20 cm.

PRAŽÁK, Richard. *Dějiny Uher a Maďarska v datech*. Praha: Libri, 2010, 534 s. : il., portréty ; 21 cm. ISBN 978-80-7277-391-6.

KONTLER, László, Miloslav KORBELÍK a Richard PRAŽÁK. *Dějiny Maďarska*. 2., dopl. vyd. Praha: NLN, 2011, 613 s. : il., mapy, portréty, faksim. ; 22 cm. ISBN 978-80-7106-616-3.

PŘIBÁŇ, Michal. *Česká literární nakladatelství 1949-1989*. Praha: Academia, 2014, 649 s. : il. (převážně barev.), portréty ; 24 cm. ISBN 978-80-200-2407-7.

HALADA, Jan. *Encyklopedie českých nakladatelství 1949-2006*. Praha: Libri, 2007. ISBN 978-80-7277-165-3.

MARKIEWICZ, Henryk. O literárních kánonech. *Aluze: Revue pro literaturu, filozofii a jiné*. 2007(3), 63-73.

Internetové zdroje:

Databáze knih [online]. Dostupné z: <https://www.databazeknih.cz/>

Zemřela maďarská spisovatelka Magda Szabóová, autorka světoznámého románu

Dveře [online]. 20.11.2007 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z:

<https://ct24.ceskatelevize.cz/kultura/1459095-zemrela-madarska-spisovatelka-magda-szaboova-autorka-svetoznameho-romanu-dvere>

Slovník literatury po roce 1945 [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z:

<http://www.slovníkceskeliteratury.cz/>

Databáze českého uměleckého překladu [online]. 10.5.2010 [cit. 2022-02-13]. Dostupné z:

https://www.databaze-překlada.cz/prekladatel/_000002316

Bibliografický katalog ČSSR: Články v českých časopisech [online]. Praha: Panorama, 1960-1989 [cit. 2022-03-08]. ISSN 0006-1115. Dostupné z:

<https://ndk.cz/periodical/uuid:a9a83430-741e-11e2-86a5-005056827e52?fulltext=magda%20szab%C3%B3&accessibility=public>

Bibliografický katalog ČSR: České časopisy [online]. Praha: Národní knihovna, 1953-1954

[cit. 2022-03-08]. Dostupné z: [https://ndk.cz/periodical/uuid:4a3392c0-986c-11e2-9a9f-](https://ndk.cz/periodical/uuid:4a3392c0-986c-11e2-9a9f-005056827e51?fulltext=Magda%20Szab%C3%B3&accessibility=public)

[005056827e51?fulltext=Magda%20Szab%C3%B3&accessibility=public](https://ndk.cz/periodical/uuid:4a3392c0-986c-11e2-9a9f-005056827e51?fulltext=Magda%20Szab%C3%B3&accessibility=public)

MÜLLER, Richard. “Literární Kánon: Modely (Dis)Kontinuity.” *Česká Literatura*, vol. 55, no. 2, Institute of Czech Literature, The Academy of Sciences of the Czech Republic, 2007, pp. 167–83, <http://www.jstor.org/stable/42687254>.

VOIT, Petr. Předmluva. *Encyklopedie knihy v českém středověku a raném novověku* [online]. [cit. 2022-03-11]. Dostupné z:

<https://www.encyklopedieknihy.cz/index.php/P%C5%99edmluva>